

**Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет цифрових, освітніх та соціальних технологій
Кафедра соціогуманітарних технологій**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**ІНКЛЮЗИВНИЙ ТУРИЗМ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ
ПІДХІД СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З
ІНВАЛІДНІСТЮ**

Спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»
Освітньо-професійна програма «Освітні, педагогічні науки
(Інклюзивна освіта)»

Виконав: здобувач вищої освіти
групи ОПНм-21
Лук'янчук Ангеліна Олегівна

(підпис)

Керівник:
к. соц. н., доцент
Піменова Ольга Олександрівна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2024 р.
Гарант освітньо-професійної програми:
к. пед. н., доцент
Потапюк Лілія Миколаївна

(підпис)

АНОТАЦІЯ

Лук'янчук А.О. Інклюзивний туризм як інноваційний підхід соціальної адаптації студентів з інвалідністю. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра ОПП «Освітні, педагогічні науки (Інклюзивна освіта)» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2024.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У роботі досліджено: у першому розділі здійснений теоретичний аналіз проблеми інклюзивного туризму як інноваційного засобу соціальної адаптації; обґрунтовано зміст поняття «люди з особливими освітніми потребами» та визначено етапи, процеси та завдання особливостей соціальної адаптації. У другому розділі проаналізовано методологію дослідження проблеми інклюзивного туризму як інноваційного підходу соціальної адаптації студентів з інвалідністю. Здійснено експериментальне дослідження щодо перевірки потенціалу інклюзивного туризму як сучасного засобу соціальної адаптації на основі анкетування; проаналізовані його результати. Надані методичні рекомендації щодо впровадження інклюзивного туризму у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: *адаптація, інклюзивний туризм, інклюзія, інноваційний підхід, люди з особливими освітніми потребами, реабілітація, соціальна адаптація.*

ANNOTATION

Lukianchuk A. O. Inclusive tourism as an innovative approach to social adaptation of students with disabilities. Manuscript.

Qualification work of the master of OPP "Educational, pedagogical sciences (Inclusive education)" specialty 011 "Educational, pedagogical sciences". Lutsk National Technical University. Lutsk, 2024.

The master's thesis consists of an introduction, two sections, conclusions, a list of sources used, appendices.

The work investigates: the theoretical analysis of the problem in inclusive tourism as an innovative approach to social adaptation is carried out in the first section; the concept of "people with special educational needs" is grounded, the stages, processes and tasks of the features of social adaptation are defined. The second section analyzes the research methodology for studying the issue of inclusive tourism as an innovative approach to the social adaptation of students with disabilities. An experimental study is conducted to evaluate the potential of inclusive tourism as a modern means of social adaptation, based on a questionnaire; its results are analyzed. Methodical recommendations on the implementation of inclusive tourism in higher education institutions are provided.

Key words: *adaptation, inclusive tourism, inclusion, innovative approach, people with special educational needs, rehabilitation, social adaptation.*

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ ЯК ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ	10
1.1 Інклюзивний туризм як інноваційний засіб соціальної адаптації	10
1.2 Концепт соціальної адаптації студентів з інвалідністю	20
РОЗДІЛ 2. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ ЯК ЗАСОБУ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ	33
2.1 Методологічні засади дослідження проблеми інклюзивного туризму як інноваційного підходу соціальної адаптації студентів з інвалідністю	33
2.2 Аналіз результатів дослідження	37
2.3 Методичні рекомендації щодо впровадження інклюзивного туризму у вищих навчальних закладах	45
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. Туризм для людей з особливими потребами є важливим інструментом соціальної інтеграції, який сприяє зменшенню ізоляції та підвищенню якості життя людей з інвалідністю та включає заходи, спрямовані на адаптацію та реабілітацію осіб з обмеженнями життєдіяльності, їх залучення до туристичної діяльності.

Специфіка туристичних послуг для осіб з інвалідністю визначається необхідністю врахування їхніх індивідуальних потреб та обмежень, що охоплюють різні аспекти взаємодії: соціальний, психологічний, медичний, спортивно-оздоровчий та інші. Туристична діяльність, орієнтована на осіб з особливими потребами, має на меті забезпечення умов для їхнього активного соціального функціонування, сприяючи їхній фізичній реабілітації, психоемоційному відновленню, а також покращенню загального стану здоров'я та соціального благополуччя.

Слід зазначити, що інклюзивний туризм є відносно новим напрямом в розвитку інклюзивних наук, хоча його дослідження розпочались досить давно. Проблемі інклюзивного туризму, його впливу на реабілітацію та соціалізацію осіб з обмеженими можливостями, а також аспектам адаптації студентів присвячено багато наукових праць українських та зарубіжних дослідників. Зокрема, Л.С. Безугла, С.Я. Бугіль, К.М. Березяк, А.І. Войтовська, Н.М. Влащенко та інші автори аналізують специфіку та важливість інклюзивного туризму як форми соціальної реабілітації, яка сприяє адаптації осіб з інвалідністю до навчання та повсякденного життя. Інфраструктурні та соціальні аспекти, що сприяють розвитку інклюзивного туризму, детально досліджені О.С. Полтавець, Ю.М. Хрущ, В.М. Шевченком та ін. У своїх роботах вони розглядають шляхи поліпшення доступності туристичних об'єктів і адаптації послуг для задоволення потреб осіб з інвалідністю. Важливість асистивних технологій та інноваційних підходів у соціалізації студентської молоді з обмеженими можливостями аналізують О.О. Кравченко, К.О. Чупіна, І.В.

Татьянчикова, Л.І. Трофименко та інші дослідники. Вони підкреслюють роль психологічних та педагогічних методів у формуванні соціально адаптованої особистості в умовах інклюзивного середовища навчальних закладів. Теоретичні аспекти реабілітації через інклюзивний туризм, зокрема психологічні та соціально-психологічні аспекти, детально розкриті в роботах таких дослідників, як О.О. Черниш, В.М. Шевченко, Л. І. Трофименко, що дає змогу краще зрозуміти роль туризму у підтримці та адаптації осіб з особливими потребами в суспільстві.

Особливого значення для соціальної адаптації студентів з інвалідністю набувають інноваційні підходи, зокрема в сфері інклюзивного туризму. У цьому напрямі важливо створювати спеціалізовані маршрути й адаптовані програми, які враховують особливі потреби осіб з різними формами інвалідності. Нині більшість туристичних ресурсів та послуг не пристосовані для потреб студентів з інвалідністю, адже вони орієнтовані на загальну аудиторію і не враховують вимог до доступності.

А отже, тема нашого дослідження «Інклюзивний туризм як інноваційний підхід соціальної адаптації студентів з інвалідністю» є надзвичайно актуальною і потребує подальшого розвитку й адаптації сучасних туристичних практик.

Мета дослідження: концептуалізація ключових аспектів розвитку інклюзивного туризму та його адаптації для студентів з особливими можливостями.

Досягнення цієї мети передбачало реалізацію таких **завдань:**

- охарактеризувати сутність інклюзивного туризму як засобу соціальної адаптації;
- розкрити зміст поняття «люди з особливими освітніми потребами» та визначити етапи, процеси та завдання особливостей соціальної адаптації;
- дослідити потенціал інклюзивного туризму як інноваційного засобу соціальної адаптації на основі анкетування;
- розробити методичні рекомендації для впровадження інклюзивного туризму у вищих навчальних закладах.

Об'єкт дослідження: процес соціальної адаптації студентів з інвалідністю.

Предмет дослідження: інклюзивний туризм як засіб соціальної адаптації студентів з інвалідністю.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань ми використовували комплекс методів: теоретичні; емпіричні (анкетування, порівняння та аналіз отриманих результатів); методи графічного та табличного зображення аналітичних даних.

Наукова новизна. Полягає у виявленні особливостей інклюзивного туризму як інноваційного підходу соціальної адаптації студентів з інвалідністю у контексті сучасних соціально-політичних реалій українського суспільства.

Практичне значення дослідження. Результати та висновки дослідження можуть бути використані для вдосконалення навчально-методичного забезпечення вищих навчальних закладів, спрямованого на розвиток інклюзивного туризму як засобу соціальної адаптації студентів з інвалідністю.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення і результати досліджень за темою кваліфікаційної роботи оприлюднені у формі публікацій статті в науковому фаховому виданні [16] та тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях [14, 15].

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 64 сторінки. Робота містить 13 рисунків та 3 таблиці. Список використаних джерел налічує 33 найменування. Робота містить 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ ЯК ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ

1.1 Інклюзивний туризм як інноваційний засіб соціальної адаптації

У сучасному світі, де інклюзія набуває дедалі більшого значення в соціальних процесах, важливим є впровадження нових підходів до адаптації людей з інвалідністю. Інклюзивний туризм є одним із таких інноваційних напрямів, що сприяє залученню людей з особливими потребами до туристичної діяльності на рівних умовах. Цей вид туризму забезпечує доступність послуг і створює комфортні умови для подорожей, відкриваючи людям з інвалідністю можливості для активного відпочинку, культурного збагачення та соціалізації. Він допомагає не лише розширювати горизонти, але й сприяє соціальній реабілітації та підвищенню самооцінки завдяки новим досвідам і взаємодії з іншими. Особливого значення інклюзивний туризм набуває для студентів з інвалідністю, оскільки він сприяє їх інтеграції в освітнє та соціальне середовище, допомагаючи подолати фізичні й психологічні бар'єри. У цьому контексті його можна розглядати не лише як спосіб відпочинку, а й як ефективний інструмент соціальної адаптації, що дозволяє студентам з інвалідністю бути більш незалежними та відкритими до нових можливостей і викликів.

Інклюзивний туризм для осіб з інвалідністю – це сучасний вид туризму, який забезпечує доступність туристичних послуг та можливість участі в туристичній діяльності для кожної людини, незалежно від її фізичних можливостей. Такий вид туризму враховує особливості фізичного та психологічного стану людей з інвалідністю та створює умови для їхньої повноцінної участі у подорожах, екскурсіях та відпочинку [28, с. 270]. Метою інклюзивного туризму є адаптація туристичних напрямків для всіх людей з

особливими можливостями, незалежно від їхніх фізичних обмежень, інвалідності чи віку.

Мета додатково має свої завдання для подальшого існування інклюзивного туризму:

- інтелектуальний розвиток людини;
- формування особистісних якостей (морально-вольові якості, повага, рішучість, організованість, відповідальність, самостійність, працьовитість, доброзичливість та інші);
- формування та розвиток толерантного ставлення;
- збереження та зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я;
- створення сприятливий умов для самопізнання та самовизначення [30].

Відповідно до Європейської класифікації існують завдання які повинні обов'язково виконуватися:

- безбар'єрність, тобто людина повинна почувати себе вільною;
- транспорт: весь транспорт, яким користується людина, повинен бути для всіх користувачів доступний;
- якісні послуги, які надаються кваліфікованим персоналом;
- адаптовані виставки, атракціони;
- адаптовані системи бронювання, сайти й послуги [32; 33].

З огляду на перелічені завдання, можна зробити висновок, що основні цілі туризму полягають у наступному: допомога людям з інвалідністю в подоланні соціальної ізоляції, підтримка їхнього бажання до активного життя та залучення до реабілітаційної діяльності і відпочинку. Найефективнішим з погляду комплексної реабілітації є активний туризм, який сприяє фізичному, моральному, оздоровчому, етичному та естетичному розвитку [18].

У сучасному суспільстві туризм виконує важливу соціальну роль, впливаючи на формування суспільної свідомості та зміну стилю життя людей, зокрема дітей та молоді. Це вже не просто область, зосереджена на отриманні прибутку. Натомість туризм став широко поширеним соціальним явищем, яке виконує різні соціокультурні ролі. Це включає в себе подорожі з метою

відпочинку, лікування, відновлення та реабілітації. З кожним роком потік туристів продовжує зростати, а розмаїття цільових груп споживачів розширюється. Отже, зростає попит на покращення та розвиток туристичних послуг, доступних для всіх, що відображає зростаючий інтерес до інклюзивного туризму. Функції, які виконує туризм для людей з особливими потребами (рис. 1.1).

Рис. 1.1 Функції туризму для людей з особливими потребами за С. В. Тищенко [21]

Інклюзивний туризм виступає потужним засобом реабілітації, який відкриває широкі можливості для оздоровлення, спілкування з іншими людьми, подолання існуючих психологічних бар'єрів та отримання психологічного задоволення від участі в різноманітних заходах і заняттях. Участь у таких програмах допомагає знижувати соціальну ізоляцію, полегшує адаптацію до нових умов і сприяє розвитку навичок комунікації та взаємодії з іншими людьми. Інклюзивний туризм значно покращує якість життя, надаючи особам з обмеженими можливостями шанс на активний відпочинок, самореалізацію та

зміцнення самооцінки. Крім того, він стимулює їх соціальну інтеграцію та сприяє розвитку особистості, створюючи умови для безпечного і приємного проведення часу, що включає не лише відпочинок, але й різноманітні культурні та освітні активності.

На сьогодні існує безліч наукових досліджень даного питання. Дослідження різних авторів показують важливість інклюзивного туризму для соціальної адаптації та реабілітації людей з інвалідністю. Зокрема, Л. Безугла, М. Белобородова та Т. Герасименко вважають туризм інноваційним інструментом реабілітації, який сприяє поліпшенню фізичного та психологічного стану осіб з обмеженими фізичними можливостями [1]; Ю. Хрущ, В. Іванова та Р. Медведський характеризували осіб з інвалідністю як важливу категорію споживачів туристичних послуг [23]; С. Бугіль дослідив проблеми функціонування та доступності інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні [2]; Н. Влащенко проаналізувала особливості розвитку інфраструктури для потреб інклюзивного туризму та розробила рекомендації щодо його активізації [5; 11].

Туризм є важливим засобом забезпечення рухової активності, яка відіграє ключову роль у підтримці фізичного та психічного здоров'я. Обмеження рухливості може значно знизити життєві можливості людини, стати причиною суму, стресу, відчаю та невпевненості. Саме через організацію активного відпочинку, туризм сприяє терапії та профілактиці психосоматичних захворювань; дозволяє реалізувати повноцінний відпочинок дітей та людей різного віку та стану здоров'я, відновити психічні та фізичні резерви здоров'я в умовах природного середовища задля відновлення сил для виконання виробничих процесів і побутових обов'язків; формує сприятливе середовище для спілкування, сприяє встановленню незалежних та різноманітних соціальних контактів, допомагаючи людям опанувати різні соціальні ролі [9; 10]; відкриває можливості для отримання нового досвіду, знань і навичок. Він створює ідеальні умови для соціалізації студентів, розширення кола спілкування, покращення якості життя та змінює соціальні обставини їхнього розвитку;

відрізняється активним характером і пропонує різноманітні розваги, які дозволяють відволіктися від повсякденності та змінити навколишнє середовище; забезпечує розвиток науково-пізнавальної активності дітей, відкриваючи їм новий світ з його різноманітними проявами та звичаями. Це включає ознайомлення з кліматом, природою, близькістю водних ресурсів, природними пам'ятками та об'єктами матеріальної культури. Студенти мають можливість дізнатися про раніше невідомі природні явища, адаптуватися до нових природних умов і здобути навички ароматерапії та взаємодії з тваринами; допомагає зменшити негативний вплив захворювань або дефектів на життєві можливості, а також сприяє підвищенню обізнаності суспільства щодо проблем людей з інвалідністю [13].

Інклюзивний туризм, завдяки своїй багатогранності, виконує безліч функцій існування та соціальної адаптації, тому дослідники виділили таку класифікацію:

- соціально-відновлювана – спрямована на відновлення сил та активне пізнання навколишнього світу, включаючи природні явища та культурні традиції;
- психологічна – полягає у зміні середовища та звичного способу життя, що сприяє активному відпочинку, відчуттю нових емоцій, подоланню психологічних бар'єрів та зниженню рівня стресу;
- особистісно-орієнтована має на меті розвиток особистості. Вона сприяє самопізнанню, розширенню світогляду, культурному збагаченню та розвитку гуманітарних цінностей;
- компенсаторна – полягає у задоволенні спеціальних потреб людей з інвалідністю;
- оздоровча – існує для підтримання здоров'я та життєдіяльності в активній формі.

Туризм є унікальним явищем, що дозволяє вирішувати певні проблеми та з'ясовувати кожен чинник (табл. 1.1) [24].

Таблиця 1.1

Інтенсивність прояву вирішення проблем

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1) сприятливі природно-кліматичні умови та великий туристично-рекреаційний потенціал країни;</p> <p>2) велика кількість об'єктів історико-культурної спадщини;</p> <p>3) високий транспортний потенціал;</p> <p>4) можливості для розвитку всіх видів інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму;</p> <p>5) збільшення конкуренції туристичних операторів;</p> <p>6) доброзичливе населення.</p>	<p>1) брак спеціалізованих туристичних бюро;</p> <p>2) недостатня кількість баз, пристосованих для потреб людей з обмеженими можливостями;</p> <p>3) недостатня кількість адаптованих транспортних засобів;</p> <p>4) недостатня кількість добре адаптованих номерів у готелях;</p> <p>5) брак професійних кадрів, здатних вирішувати проблеми доступності;</p> <p>6) відсутність достовірної інформації про рівень конкретних проблем, з якими може стикнутися особа з інвалідністю;</p> <p>7) недостатня кількість доступних ресторанів, барів, інших об'єктів;</p> <p>8) малодоступні вулиці і тротуари;</p> <p>9) брак відповідної підтримки з боку держави і соціальних фондів;</p> <p>10) застаріла туристична інфраструктура, яка не відповідає вимогам інклюзивного туризму;</p> <p>11) недостатнє державне фінансування туризму;</p> <p>12) відсутність загальнодержавної інформаційної системи у сфері туризму та її інтеграції до світової інформаційної туристичної мережі;</p> <p>13) недосконалість нормативно-правової бази;</p> <p>14) соціально-економічні проблеми розвитку курортно-туристичних регіонів.</p>

Можливості	Загрози
1) зростання інвестиційної привабливості;	1) політична та соціально-економічна нестабільність в країні;
2) нарощування міжнародної технічної допомоги;	2) монополізація ринків та відсутність конкуренції, що обмежує розвиток малого й середнього бізнесу;
3) покращення рівня обслуговування;	3) можливість виникнення епідеміологічних захворювань;
4) спеціальні пільгові програми по залученню туристів з інвалідністю;	4) інтенсивний розвиток туризму в близько розташованих країнах.
5) удосконалення державної політики;	5) збільшення ціни на туристичні послуги, зменшення попиту.
6) інвестиційні механізми розвитку туристичної інфраструктури;	
7) тенденція до короткотривалих та екскурсійних подорожей.	

У зв'язку з багатьма змінами які відбуваються в нашій країні, відбулися і зміни стосовно інклюзивного туризму, відповідно виникли проблеми щодо розвитку інклюзивного туризму. Розглянемо рис. 1.2.

Рис. 1.2. Проблеми розвитку інклюзивного туризму [13]

Туризм для людей з особливими можливостями дещо відрізняється від звичайних туристів, тому потрібно пам'ятати, що такі люди потребують

спеціальної допомоги. Існує класифікація адаптованих турів саме для таких людей, де представлено такий поділ:

1. За призначенням:

- лікувально-оздоровчий адап-тур (тур у лікувально-оздоровчі та санаторно-курортні установи для реабілітації, підтримання здоров'я та лікування);
- екологічний адап-тур (ознайомлення з унікальними природними територіями країни);
- культурно-пізнавальний адап-тур (ознайомлення з культурно-історичними ресурсами країни або регіону, музеями, театрами, особливостями життя і традиціями місцевого населення);
- гастрономічний адап-тур, спортивний адап-тур (вивчення національної кухні, її особливостей і традицій);
- спортивний адап-тур (заняття лікувальною фізкультурою).

2. За застосовуваними техніками:

- індивідуальний адап-тур (індивідуальний супровід: психолог, медичний працівник, соціальний працівник, волонтер та інші);
- груповий адап-тур (забезпечити різноманітне соціальне оточення);
- сімейний адап-тур (поліпшення атмосфери всередині сім'ї) [18].

Основні категорії інклюзивної реабілітації охоплюють: ортопедичну, неврологічну та серцево-судинну реабілітацію, а окрему категорію становить реабілітація дітей з обмеженими можливостями. Наразі потужна мережа інклюзивного реабілітаційного туризму існує в таких країнах, як: Німеччина, США, Іспанія, Ізраїль та Франція [1].

Інклюзивний туризм є надзвичайно важливим для забезпечення рівного доступу до відпочинку, культури та соціальної активності для людей з різними фізичними можливостями. Його головною метою є створення умов, які дозволяють усім без винятку, незалежно від стану здоров'я, брати участь у туристичних заходах та подорожах. Адже туризм сприяє як фізичній, так і психоемоційній реабілітації людей з особливими потребами через: фізичну

доступність, яка включає адаптовані маршрути; доступні транспортні засоби; архітектурні рішення для людей з обмеженою мобільністю; інклюзивні спортивні програми; соціальну інтеграцію, яка передбачає участь у культурних та освітніх екскурсіях, які сприяють соціальній активності та розвитку почуття приналежності до суспільства; психоемоційну реабілітацію шляхом взаємодії з природою, культурно-освітніх подорожей, які сприяють психологічному відновленню та зниженню стресу.

Зважаючи на це, наводимо модель соціально-фізичної реабілітації осіб з інвалідністю засобами інклюзивного туризму.

Інклюзивний туризм також допомагає долати стереотипи та бар'єри, підвищуючи рівень толерантності у суспільстві, а також створює можливості для розвитку туристичної інфраструктури, яка буде корисною для всіх, незалежно від фізичних можливостей (табл. 1.2) [25].

Таблиця 1.2

Модель соціально-фізичної реабілітації осіб з обмеженими можливостями здоров'я засобами інклюзивного туризму

Тип реабілітації	Вплив	Фактори
Фізична реабілітація	Удосконалення	Водійська діяльність, оздоровчі технології адаптації, фізична культура
	Психо-емоційний вплив	Естетичні ефекти природного та культурного середовища, враження від туристичних поїздок
	Соціальний	Зміни в характері та колі спілкування, діяльність у малих групах, зміни соціальної ролі
	Соціально-побутовий	Діяльність, спрямована на самозабезпечення, самообслуговування та організацію життя в туристичному поході
Соціальна реабілітація	Екологічний	Оволодіння технологіями функціонування в різноманітних середовищах існування
	Соціально-комунікативна адаптація	Зміни в характері та колі спілкування, діяльність у малих групах, зміни соціальної ролі
	Соціально-побутова адаптація	Діяльність, спрямована на самозабезпечення, самообслуговування та організацію життя в туристичному поході
	Соціально-екологічна адаптація	Оволодіння технологіями функціонування в різноманітних середовищах існування
	Соціально-педагогічна адаптація	Оволодіння новими знаннями, уміннями та навичками

	Культурна адаптація	Експерсії, пісні, бесіди, виставки, фото-конкурси тощо
	Соціально-психологічна адаптація	Соціальна активізація в процесі туристичної діяльності, моніторинг успіху інших осіб з обмеженими можливостями, трансформація світогляду

Відзначаємо, що в сучасній Україні інклюзивний реабілітаційний туризм все ще перебуває на початковій стадії розвитку, проте має значний потенціал для соціальної адаптації та інтеграції людей з інвалідністю у суспільство. Сьогодні ця форма туризму є важливим напрямом, що об'єднує рекреаційні, лікувальні та освітні аспекти, сприяючи покращенню якості життя осіб з обмеженими можливостями. Уже очевидно, що інклюзивний реабілітаційний туризм у майбутньому стане ефективним механізмом соціальної підтримки та розширення доступу до туристичних послуг для маломобільних груп населення.

Особливу роль у такому туризмі відіграють спеціалізовані медичні й оздоровчі центри, які пропонують не лише терапевтичні послуги, а й програми психологічної реабілітації, адаптовані до потреб осіб із захворюваннями, що призводять до інвалідності. Ці програми часто включають індивідуальні й групові заняття з фізичної терапії, відновлювальні процедури, тренінги з розвитку навичок самообслуговування, а також активності, спрямовані на підвищення психоемоційної стійкості.

Крім того, інклюзивний туризм відіграє важливу роль у зниженні соціальної ізоляції осіб з інвалідністю, створюючи умови для комунікації, спільного дозвілля та обміну досвідом з іншими учасниками турів. Значною перевагою таких програм є можливість індивідуального підходу, що забезпечує відповідність потребам і можливостям кожного учасника. Не менш важливим є культурно-пізнавальний компонент інклюзивних турів. Відвідування історичних, культурних та природних об'єктів із забезпеченням відповідної інфраструктури дозволяє людям з обмеженими можливостями розширювати кругозір, долучатися до суспільного життя та розвивати соціальні зв'язки. Окрім цього, такий туризм стимулює розвиток інфраструктури регіонів, сприяючи створенню безбар'єрного середовища, що позитивно впливає на загальний рівень

доступності та інклюзії в суспільстві. Таким чином, інклюзивний реабілітаційний туризм є не лише інструментом медичної та фізичної реабілітації, а й дієвим способом соціальної адаптації, що підвищує рівень інклюзивності українського суспільства та сприяє сталому розвитку туристичної галузі країни [1].

Отже, інклюзивний туризм є унікальним явищем, яке поєднує в собі реабілітацію та відпочинок для людей з обмеженими можливостями. Він сприяє не лише пізнавальному розвитку, а й забезпечує повноцінну соціалізацію таких осіб. Завдяки інклюзивному туризму люди з інвалідністю мають можливість змінити свою соціальну роль в суспільстві, здобути нові знання, навички та вміння, ефективно функціонувати в різних умовах, активно брати участь у суспільному житті, розширювати свій світогляд, а також навчитися організовувати побут та самообслуговування в умовах навколишнього середовища. Це сприяє їхній соціальній активізації та інтеграції в суспільство, створюючи можливості для повноцінної взаємодії з іншими людьми, збагачення власного досвіду та отримання підтримки й спілкування.

1.2 Концепт соціальної адаптації студентів з інвалідністю

Соціальна адаптація студентів з інвалідністю є важливим процесом, що спрямований на їхню повну інтеграцію у навчальне середовище та суспільство загалом. Люди з обмеженими можливостями – це люди які потребують особливої уваги. Їхні умови життя дещо відрізняються від умов звичайної людини, але все ж таки вони такі, як і всі інші. Слово «обмежений» не є вирокom для людини, а, навпаки, це стимул розвиватися та жити далі. Кожен студент, незалежно від фізичних чи психічних особливостей, має право на рівні можливості для здобуття освіти та самореалізації, а також на участь у всіх аспектах соціального життя. Держава й суспільство мають створювати такі умови, щоб усі громадяни, без винятку, мали доступ до всіх необхідних ресурсів для повноцінного розвитку та реалізації своїх прав і потенціалу. Соціальна адаптація в цьому контексті виступає не лише як підтримка, але і як спосіб

визнання цінності кожної особистості, допомагаючи людині знайти своє місце у суспільстві, усвідомити свою роль та можливості. Це процес, який сприяє включенню осіб з обмеженими можливостями в соціум, даючи їм шанс на активну участь у житті спільноти, реалізацію їхніх амбіцій та досягнень.

Згідно зі статтею 2 Закону № 875, інвалід та/або людина обмежено придатна – це особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист [18].

Сьогодні все частіше вживається термін «люди з особливими освітніми потребами» (далі – ООП). До цієї категорії належать люди з різними особливостями: ті, хто має порушення зору (сліпі або зі зниженим зором), порушення слуху (глухі або зі зниженим слухом), значні мовленнєві розлади, затримку психічного розвитку, проблеми опорно-рухового апарату, розумову відсталість, а також складні порушення розвитку, включаючи розлади аутичного спектру. Люди цієї категорії потребують спеціальних умов для навчання та виховання, щоб забезпечити їм рівні можливості для повноцінного розвитку і отримання освіти. Студенти з особливими освітніми потребами часто мають потребу в додатковій підтримці в навчальному процесі, що включає індивідуальні підходи, адаптацію навчальних матеріалів та методів, а також спеціалізовані послуги, що відповідають їхнім специфічним потребам [7]. Це охоплює й тих, хто стикається з труднощами в навчанні через соціальні чи культурні фактори. Врахування таких особливостей в освітньому процесі є необхідним для забезпечення інклюзивності і рівних можливостей для всіх студентів.

Люди з особливими порушеннями мають відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку, зумовлені вродженими чи набутими порушеннями згідно рис. 1.3 [6].

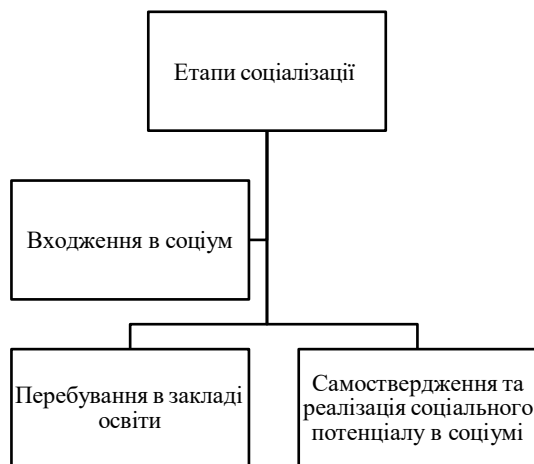

Рис. 1.3. Основні етапи соціалізації

Термін *люди з ООП* вперше був використаний у 1978 р. у Великобританії, в доповіді Мері Уорнок. Ця концепція стала важливою складовою розвитку інклюзивної освіти, адже виділила групи осіб, які потребують особливого підходу в навчанні та вихованні. Відповідно до класифікації ЮНЕСКО виділяють такі порушення в розвитку дитини (Додаток А) [17]: емоційні і поведінкові порушення; розлади мовлення і спілкування; труднощі в навчанні; затримка/обмеження можливостей інтелектуального розвитку; фізичні порушення; порушення зору; порушення слуху. Ця класифікація дозволяє більш чітко визначити потреби дітей і створити для них спеціальні умови для навчання.

Аналізуючи ранній досвід вивчення інклюзії пройшло декілька часових етапів розвитку, що характеризують зміну підходів до навчання та соціалізації осіб з ООП (рис. 1.4). Ці етапи демонструють еволюцію поглядів на інклюзію та її вплив на освітні стратегії і практики в різних країнах.

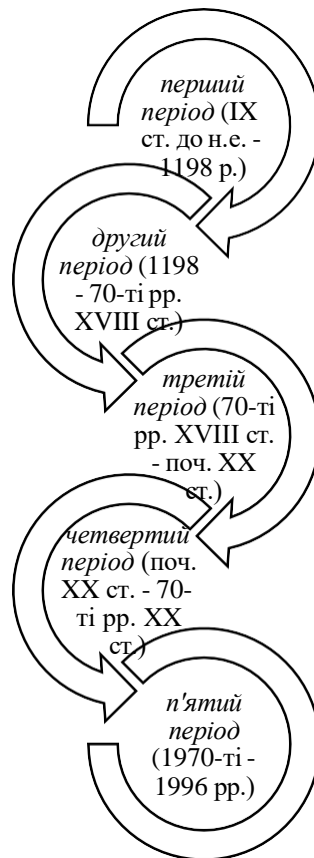

Рис. 1.4. Часові етапи розвитку інклюзії за Т. Горбашенко [29]

Охарактеризуємо ці періоди:

- *перший період* (IX ст. до н.е. – 1198 р.) спостерігався перехід західноєвропейської цивілізації від нетерпимості та ворожості до осіб з ООП до початкового визнання державою (монархом) їх потреби в захисті, прикладом чого стало створення першого притулку для сліпих баварським курфюрстом;
- протягом *другого періоду* (1198 – 70-ті рр. XVIII ст.) європейські нації перейшли від презирства до людей з обмеженими можливостями до визнання потенціалу та необхідності навчання певних груп, таких як глухонімі та сліпі;
- *третій період* (70-ті рр. XVIII ст. – поч. XX ст.) ознаменував прогрес від визнання переваг навчання осіб з сенсорними порушеннями до розуміння важливості розвитку спеціальної освітньої системи;
- під час *четвертого періоду* (поч. XX ст. - 70-ті рр. XX ст.) Європа еволюціонувала від визнання необхідності спеціалізованої освіти для глухих, сліпих і розумово відсталих до визнання різних типів розладів розвитку та

важливості звернення до всіх категорій виняткових людей в рамках спеціальної освіти;

– *п'ятий період* (1970-ті - 1996 рр.) являв собою час переоцінки принципів організації спеціальної освіти, прийняття інтеграційних концепцій під впливом західних демократичних ідеалів, ліберальних настроїв і проведення проактивної антидискримінаційної політики з боку держави [31].

Історія вивчення інклюзії студентів з ООП дає зрозуміти, що таким людям треба правильно адаптуватися і соціалізуватися в соціумі. Звичайно для їхнього життя треба специфічні умови існування. Термін *адаптація* (від лат. *adaptatio* – пристосування) – звикання, пристосування індивіда до умов життя й діяльності.

Адаптація, як будь який феномен в психології, має свою теорію вивчення, яка розглядається на різних рівнях. Згідно з дослідженням С. М. Кулика, адаптація має кілька основних підходів, зокрема: біофізіологічний, психологічний, інформаційно-комунікативний (табл. 1.3) [12; 19]. Кожен з цих підходів дозволяє детально розглянути процес адаптації через призму фізіологічних змін, психологічних особливостей та комунікативних стратегій, що є необхідними для успішної інтеграції студентів з ООП у соціум та навчальний процес.

Таблиця 1.3

Підходи у вивченні адаптації за С. М. Кулик

№	Напрями та підходи у вивченні адаптації	Суть підходу	Вид адаптації, що досліджується
1.	Біологофізіологічний підхід	Пристосування та активне підтримання необхідного рівня відповідності будови організму до внутрішніх та зовнішніх змін, що виникають під впливом середовища біологічних, хімічних, екологічних, фізіологічних (температурі, атмосферному тиску, освітленню, та ін.) факторів.	біологічна, фізіологічна, анатомічна, медичинська, екологічна, ергономічна
2.	Психологічний підхід	Формування індивідуального стилю діяльності. Діалектична єдність діяльнісних і соціально-психологічних відношень суб'єктів адаптації і соціального середовища. Вхідження людини у	психологічна, соціальна, соціальнопсихологічна, особистісна, професійна

		систему внутрішньо-групових відносин і пристосування до них. Вироблення зразків мислення й поведінки, які відображають систему цінностей і норм конкретного виробничого колективу. Придбання, закріплення й розвиток умінь і навичок міжособистісного спілкування у такому колективі.	
3.	Інформаційно-комунікативний підхід	Зміна структури або функції системи та керуючих впливів на основі одержаних даних і поточної інформації з метою досягнення оптимального стану при недостатній апріорної інформації або змінених умовах діяльності. Пошук, сприйняття й переробка інформації у контактах.	взаємна адаптація психосемантичних систем

Соціальна адаптація – це процес, який відображає активне пристосування індивіда чи соціальної групи до вимог і очікувань учасників нової або зміненої соціальної системи. Цей процес відбувається на різних рівнях соціальної взаємодії, від індивідуального до колективного, і передбачає не лише зовнішні зміни, а й внутрішні коригування, що дозволяють людині знайти своє місце в суспільстві [26].

Соціалізація (від лат. *socialis* – суспільний) – це процес, у якому індивід інтегрується в суспільство, активно засвоюючи соціальний досвід, ролі, норми та цінності, необхідні для успішного життя в даному соціальному середовищі. В ході соціалізації у людини формуються важливі соціальні якості, знання, уміння та навички, що дозволяє їй активно взаємодіяти з іншими, займати соціальні ролі та реалізовувати себе в суспільстві [8].

Розвиток особистості та адаптація залежить не лише від індивідуальних особливостей людини, але й також і від факторів соціалізації, які визначають ступінь її готовності до інтеграції. Враховуючи важливість цих факторів А. Мудрик класифікує їх на кілька основних груп, кожна з яких має свій вплив на процеси соціалізації та адаптації:

– *мегафактори* – глобальні чинники, такі як: космос, планета, світ, які

впливають на соціалізацію всіх жителів планети. Вони включають зміни клімату, космічні події, глобальні технологічні та інформаційні системи, які формують загальний контекст існування людства.

– *макрофактори* – чинники, які діють на рівні окремих країн, етносів, суспільств та держав. Вони впливають на соціалізацію всіх жителів певної країни або регіону і можуть бути пов'язані з політичною системою, культурними традиціями, економічним станом, національною ідеологією. Цей вплив опосередкований іншими факторами, такими як система освіти, медіа, законодавчі норми тощо.

– *мезофактори* – умови соціалізації великих груп осіб, які виділяються за певними критеріями. Вони можуть включати регіональні особливості, типи поселень (село, місто, мегаполіс), а також приналежність до аудиторії певних засобів масової інформації (радіо, телебачення, інтернет) або субкультур (молодіжні рухи, професійні спільноти тощо).

– *мікрофактори* – це чинники, які безпосередньо впливають на окремих людей. Вони включають найближче соціальне оточення: сім'я, сусіди, група однолітків, виховні організації, а також різноманітні суспільні, державні, релігійні, приватні та контрсоціальні організації. Мікрофактори відіграють вирішальну роль у формуванні особистості, оскільки забезпечують постійний і безпосередній вплив на процес соціалізації людини [21].

Сучасний процес соціалізації студентів дозволяє краще зрозуміти, що кожен проходить індивідуальний шлях, який складається з кількох етапів. Перший етап розпочинається ще в дитинстві, коли дитина вперше знайомиться із соціальним середовищем. Головну роль на цьому етапі відіграє родина, яка є найважливішим соціальним інститутом. У родині дитина отримує основи соціальних норм, цінностей, поведінкових моделей та взаємодії з навколишніми. Батьки й родичі забезпечують емоційну підтримку, турботу і навчання, сприяючи адаптації дитини до світу. Це ключовий період, коли формується базове уявлення дитини про навколишнє середовище (Додаток Б). Другий етап соціалізації пов'язаний з перебуванням у навчальному закладі, де відбувається

активне формування соціальних навичок, знань та вмінь, які необхідні для подальшої адаптації в суспільстві. Важливу роль на цьому етапі відіграє інклюзивна освіта, яка створює рівні можливості для всіх учнів, незалежно від їхніх фізичних чи психічних особливостей. Інклюзивне навчання сприяє розвитку толерантності, взаєморозуміння та прийняття різноманітності. Третій етап соціалізації – це час, коли особа з ООП самостверджується, реалізуючи свої прагнення, бажання та потенціал. Людина починає чіткіше усвідомлювати свої можливості та обмеження, і активно прагне досягти соціальної і професійної самореалізації [6].

Зрозумівши процес соціальної адаптації, потрібно усвідомити й те, що кожна така людина особлива, тому в кожній з них відбувається своя специфічна адаптація, що має свої особливості. Проблеми соціалізації студентів з порушеннями психофізичного розвитку приділяють увагу численні науковці, серед яких і І.Татьянчикова. Основні проблеми, з якими стикаються такі люди, включають [20]: труднощі в самообслуговуванні та мовленні. Багато осіб з ООП не можуть самостійно виконувати базові дії для самообслуговування через фізичні або когнітивні обмеження. А саме: труднощі в пересуванні, харчуванні, гігієні або інших щоденних потребах. Відсутність або значне порушення мовленнєвих функцій ускладнює здатність таких людей висловлювати свої бажання, потреби або емоції. У результаті, комунікаційні бар'єри призводять до соціальної ізоляції та нерозуміння з боку навколишніх; порушення емоційної сфери та відсутність емоційного спілкування. Для таких людей вираження і розуміння емоцій є складним завданням. Вони можуть мати труднощі у формуванні емоційних зв'язків, через що відчують складнощі у встановленні і підтриманні дружніх або сімейних стосунків. Невміння вчасно розпізнати чи виразити емоції, наприклад, радість, смуток або занепокоєння, може призвести до відчуття самотності, ізоляції та загострення психологічних проблем; обмеження в ситуативно-діловому та особистісному спілкуванні. Через порушення діяльності кори головного мозку особи з ООП часто відчують труднощі у розумінні соціальних ситуацій, підтриманні діалогів або участі в

групових обговореннях. Їм важко адекватно реагувати на зміну контексту розмови, вести тривалі бесіди та формувати нові міжособистісні зв'язки. Це значно обмежує їхню здатність до соціальної взаємодії та знижує можливості для повноцінної участі у громадському житті.

Ці проблеми виникають на фоні порушень роботи кори головного мозку, що впливає на регуляцію емоційного стану та спроможність до ефективної комунікації. Для підтримки таких людей необхідно розробляти спеціальні корекційно-розвивальні програми, спрямовані на розвиток комунікативних навичок, емоційної регуляції та самообслуговування, а також створювати середовище, що враховує їхні особливі потреби та сприяє їх соціальній інтеграції.

Відповідно до наукових підходів Л. Трофименко, можна виокремити такі специфічні особливості формування їхньої соціальної поведінки [22]:

- студенти з порушеннями мовлення мають труднощі в адаптації своєї поведінки до різних комунікативних ситуацій. Це може проявлятися у невмінні зрозуміти й реагувати на вербальні та невербальні сигнали навколишніх;

- затримка у розвитку мовлення ускладнює здатність брати участь у діалогах, підтримувати бесіди та висловлювати свої думки й почуття. Це значно обмежує участь у соціальних взаємодіях та здатності до навчання;

- часто ці порушення супроводжують проблеми з мовленням, що додатково ускладнює процес соціалізації та засвоєння нових навичок;

- знижена здатність до розуміння та вираження емоцій заважає студентам налагоджувати стосунки з іншими. Вони можуть відчувати труднощі у вираженні симпатії, дружби чи навіть незадоволенні.

Аналіз наукових досліджень Л. Вавіна, Т. Костенко, А. Якуба та інших вказує на те, що порушення зору значно впливає на соціальну взаємодію та розвиток студентів, викликаючи певні труднощі в їхній адаптації до оточення [27]. Вони вважають, що зір є основним джерелом отримання інформації з навколишнього середовища. Відповідно, його порушення призводить до дефіциту сенсорних відчуттів, що обмежує здатність людини розуміти та

взаємодіяти з навколишнім світом. Недостатність зорової інформації ускладнює формування просторових уявлень, розуміння навколишніх об'єктів, людей та їхнього розташування у просторі. Відсутність або значне обмеження зору впливає на здатність людини розпізнавати невербальні сигнали, які є важливими елементами комунікації. Це обмежує їхні можливості спілкування та взаємодії з однолітками та дорослими. Студенти з порушеннями зору часто відчують труднощі з участю в соціальних та ігрових активностях через фізичні обмеження та складнощі з орієнтуванням у просторі. В таких людей можуть виникати затримки у мовленнєвому розвитку, оскільки зорові враження відіграють важливу роль у засвоєнні слів, розумінні їхнього значення та розвитку словникового запасу. Недостатність зорової інформації обмежує можливість асоціативного мислення та ускладнює процес навчання нових слів і понять, що, у свою чергу, впливає на комунікативні можливості [12].

Важливо усвідомлювати й те, як соціальна адаптація впливає на людину в різних в різних аспектах її життя. Розглянемо рис. 1.5 [3].

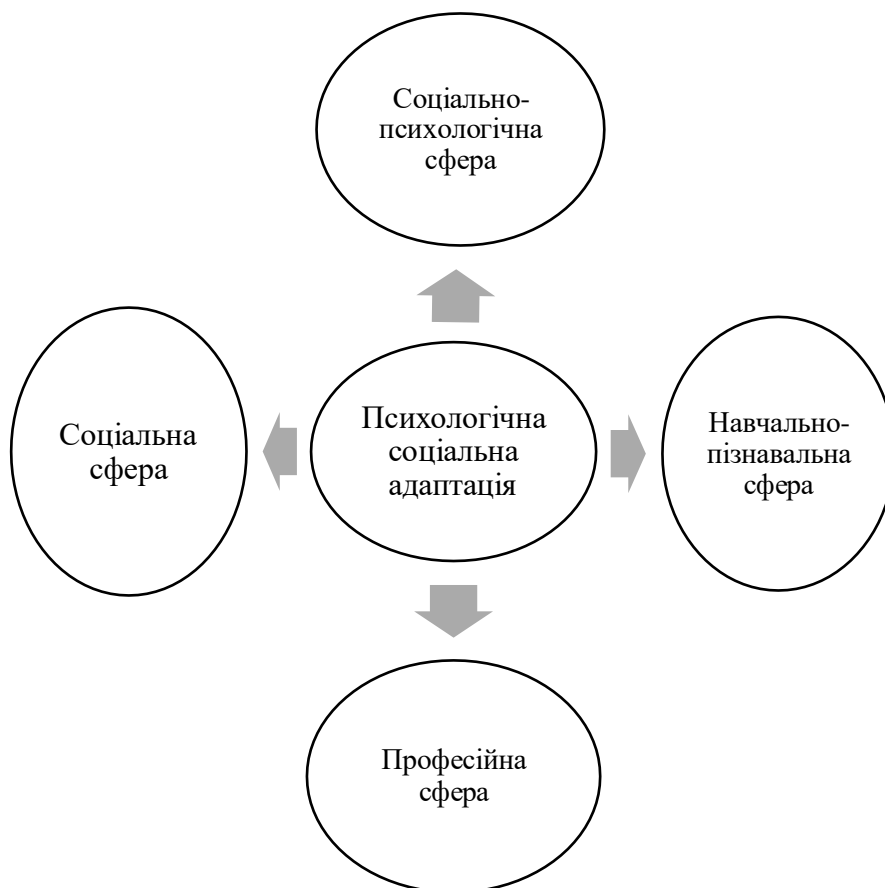

Рис. 1.5. Сфери психологічної адаптації

Соціально і соціально-психологічна сфера охоплює адаптацію до колективу, встановлення ділових і особистих зв'язків, а також самоствердження в групі. Не менш важливим є також налагодження відносин із викладачами та адміністрацією. Навчально-пізнавальна сфера включає ознайомлення з навчальним закладом, його організаційною структурою, вимогами і нормами, а також внутрішнє прийняття цих вимог і норм для адекватного регулювання поведінки та виконання всіх вимог навчального процесу. Професійна адаптація полягає в усвідомленні особливостей обраної професії, ролі спеціальності в загальній системі та бажанні оволодіти професійною діяльністю. Соціальна адаптація студентів з інвалідністю є складним, але надзвичайно важливим процесом, який потребує комплексного підходу з боку суспільства, освітніх установ, сім'ї та самого студента.

Люди з інвалідністю мають ті ж права, потреби та прагнення до самореалізації, що й інші. Однак їхній шлях до інтеграції в соціальне середовище часто ускладнений фізичними, емоційними та когнітивними обмеженнями, які вимагають спеціальної підтримки та розуміння. Адаптація студентів з інвалідністю полягає не лише в створенні фізично доступного середовища, але й у забезпеченні рівного доступу до освітніх та соціальних ресурсів, а також у формуванні сприятливої атмосфери, де кожен зможе відчувати себе прийнятним та важливим. Інклюзивне навчання відіграє ключову роль у цьому процесі, оскільки воно відкриває студентам можливості для розвитку соціальних навичок, отримання якісної освіти та активної участі в житті суспільства. Успішна соціальна адаптація студентів з інвалідністю залежить від низки факторів: забезпечення належної інфраструктури, професійної підготовки викладачів до роботи з такими студентами, створення підтримуючих соціальних мереж та забезпечення емоційної і психологічної підтримки. Важливо також враховувати індивідуальні потреби кожного студента та надавати можливості для реалізації їхніх потенційних здібностей, що є фундаментом для досягнення соціальної та професійної самореалізації. Одним із ключових аспектів адаптації

є усвідомлення суспільством того, що інвалідність не визначає особистість людини. Студенти з інвалідністю мають свій унікальний досвід, таланти й можливості, які можуть стати цінним внеском у суспільне життя. Адаптація – це двосторонній процес, який вимагає як відкритості та готовності з боку людей з інвалідністю інтегруватися в суспільство, так і створення для них відповідних умов та підтримки.

У кінцевому результаті, концепт соціальної адаптації студентів з інвалідністю відображає гуманістичні ідеали сучасного суспільства, де кожна людина, незалежно від фізичних, психічних чи соціальних особливостей, має право на гідне життя, доступ до якісної освіти та рівні можливості для реалізації свого потенціалу, мрій і амбіцій. Ця адаптація є не лише інструментом підтримки, але й основою для побудови інклюзивного середовища, що сприяє гармонійному розвитку суспільства загалом.

Реалізація такої концепції передбачає усунення бар'єрів – фізичних, соціальних та комунікативних – які обмежують участь осіб з інвалідністю у освітньому процесі та соціальному житті. Важливо створювати інституційні механізми, що забезпечуватимуть підтримку на рівні держави, закладів освіти та громадянського суспільства, адже лише через комплексний підхід можна досягти справжньої рівноправності. Формування інклюзивного суспільства потребує не лише доступної інфраструктури чи адаптованих навчальних програм, але й зміни суспільної свідомості. Принципи поваги, емпатії та толерантності повинні стати ключовими орієнтирами у взаємодії між усіма членами спільноти. Це передбачає активну участь студентів з інвалідністю у соціальних, наукових, культурних і професійних сферах життя, що в свою чергу сприяє їх особистісному зростанню та суспільному визнанню.

Таким чином, соціальна адаптація студентів з інвалідністю є не лише відображенням гуманістичних ідеалів, але й індикатором зрілості суспільства, яке прагне до рівності та справедливості. Вона створює умови для формування середовища, де кожен індивід відчуває себе не просто частиною спільноти, а важливим і цінним учасником суспільного розвитку, здатним робити внесок у

загальне благо та досягати успіху на рівні з іншими. Для цього необхідно забезпечити реалізацію ключових аспектів соціальної адаптації, таких як доступність інфраструктури, розширення можливостей для участі у суспільному та академічному житті, а також активне використання інклюзивного туризму як засобу соціального розвитку. Залучення студентів з інвалідністю до інклюзивного туризму сприяє їх особистісному зростанню, культурному збагаченню та інтеграції у соціум, а також руйнуванню суспільних стереотипів і створенню рівних умов для всіх.

Соціальна адаптація стає процесом, який включає взаємодію особистості з суспільством через навчання, комунікацію, спільну діяльність і участь у культурних та рекреаційних заходах. Саме такі комплексні підходи дозволяють побудувати інклюзивне середовище, що відповідає сучасним вимогам гуманізму, прав людини та рівності. У цьому контексті соціальна адаптація студентів з інвалідністю стає не лише особистісною метою, але й стратегічним напрямком розвитку суспільства, яке прагне інтеграції та інклюзивності на всіх рівнях.

РОЗДІЛ 2

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ ЯК ЗАСОБУ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ

2.1 Методологічні засади дослідження проблеми інклюзивного туризму як інноваційного підходу соціальної адаптації студентів з інвалідністю

Методологія дослідження проблеми інклюзивного туризму як інноваційного підходу соціальної адаптації студентів з інвалідністю є важливим етапом наукового аналізу, що визначає основні принципи та інструменти, необхідні для глибокого і всебічного вивчення цієї теми. Інклюзивний туризм, який орієнтується на забезпечення доступності та участі осіб з обмеженими можливостями в туристичних заходах, розглядається як потужний інструмент соціальної інтеграції та розвитку. У цьому контексті дослідження методологічних засад є необхідним для визначення ефективних підходів до оцінки впливу інклюзивного туризму на соціальну адаптацію студентів з інвалідністю, а також для формулювання практичних рекомендацій щодо покращення ситуації в Україні.

Основними методами, що застосовуються у дослідженні, є якісні та кількісні підходи. До найбільш важливих методів відноситься анкетування, яке дозволяє отримати дані про ставлення студентів до інклюзивного туризму, а також визначити, які бар'єри та труднощі вони зустрічають у процесі інтеграції в туристичне середовище. Цей метод є ключовим не лише для оцінки наявної ситуації, а й для виявлення конкретних потреб і рекомендацій щодо покращення інфраструктури та адаптації туристичних програм для осіб з інвалідністю.

Кількісні методи в дослідженні є основою для збору та аналізу об'єктивних даних. Для визначення рівня підтримки інклюзивного туризму серед студентів, а також вивчення наявних перешкод у впровадженні інклюзивних практик доцільно використовувати анкети переважно із закритими питаннями, що дозволяють швидко збирати великий обсяг даних для подальшої статистичної

обробки. Важливо оцінювати, наскільки існуючі туристичні маршрути та об'єкти відповідають вимогам безбар'єрного доступу для студентів з інвалідністю.

У той же час, для більш глибокого аналізу інклюзивного туризму необхідно застосовувати якісні методи. Одним із важливих методів у цьому контексті є аналіз відкритих відповідей, які дозволяють отримати неструктуровану інформацію від респондентів, що може бути критично важливим для визначення специфічних потреб цієї групи. Такі відповіді є цінними, оскільки вони дають можливість вільно висловлювати свої думки, що часто виявляється корисним для відкриття нових аспектів проблеми або уточнення загальних спостережень. Аналіз відповідей дає змогу виявити індивідуальні переживання та потреби студентів, що не завжди можна відобразити через закриті питання або стандартизовані анкети. Зокрема, цей метод дозволяє визначити, які фактори студенти вважають найбільш важливими для полегшення їх соціальної адаптації через туризм, а також виявити можливі перешкоди, з якими вони стикаються під час участі в туристичних заходах. Ключові моменти можуть стосуватися не тільки фізичної доступності, а й психологічних чи соціальних аспектів, таких як відношення однолітків, підтримка з боку викладачів або навіть організація інклюзивних турів. Таким чином, якісні дослідження дають змогу врахувати індивідуальні потреби та вимоги студентів з різними типами інвалідності, а також зрозуміти, яким чином соціальна адаптація через туризм може покращити їхній емоційний стан та сприйняття соціальної інклюзії.

Доцільно також врахувати аспекти особистісного розвитку, зокрема формування соціальних навичок, незалежності та відповідальності у студентів з інвалідністю. У цьому контексті інклюзивний туризм можна розглядати як потужну платформу для розвитку не лише адаптаційних умінь, але й для зміцнення особистісних якостей, таких як самооцінка, впевненість у власних силах та здатність до самостійного прийняття рішень. Завдяки активній участі в туристичних заходах студенти вчаться долати стереотипи щодо своїх можливостей, розвивають комунікативні здібності та отримують важливий

досвід взаємодії у різних соціальних групах. Інклюзивний туризм забезпечує умови, де студенти можуть поступово виходити із зони комфорту, що є ключовим фактором у їх особистісному зростанні. Участь у спільних активностях, орієнтованих на співпрацю та підтримку, сприяє розвитку відповідальності, лідерських якостей та здатності працювати в команді. Ці навички є не лише важливими для подальшої інтеграції в соціальне середовище, але й необхідними для успішної адаптації у професійному житті.

Крім того, інклюзивний туризм надає можливість оцінити стійкість адаптаційного впливу на студентів, аналізуючи, наскільки отримані соціальні навички та життєвий досвід мають довгостроковий ефект. Важливим аспектом є дослідження того, чи допомагає інклюзивний туризм підтримувати сталі соціальні зв'язки, розширювати коло спілкування та формувати партнерські стосунки, що можуть стати основою для подальшої соціальної та професійної інтеграції. Такі зв'язки не лише сприяють покращенню емоційного стану студентів, але й формують середовище, де вони відчують себе цінними та потрібними членами суспільства. Довгостроковий аналіз впливу інклюзивного туризму дозволяє виявити його потенціал як інструмента соціальної реабілітації, що допомагає не лише миттєвому покращенню якості життя, а й формуванню життєстійкості та здатності адаптуватися до викликів сучасного світу. Результати таких досліджень можуть стати основою для розробки стратегічних програм, які спрямовані на стале соціальне та професійне зростання студентів з інвалідністю. Таким чином, інклюзивний туризм є не просто засобом соціальної адаптації, а й важливим ресурсом для особистісного розвитку, що дозволяє студентам розвивати навички, необхідні для повноцінного життя в інклюзивному суспільстві, успішного навчання, професійної реалізації та активної соціальної участі.

Додатково, для більш глибокого розуміння цієї проблеми варто дослідити роль залучення менторів та волонтерів у процес інклюзивного туризму, оскільки їхня участь може стати ключовим чинником підвищення ефективності соціальної адаптації студентів з інвалідністю. Ментори, які володіють

необхідними знаннями, досвідом і комунікативними навичками, здатні забезпечити індивідуальний підхід до кожного, що сприяє не лише практичній підтримці, а й формуванню довіри та мотивації. Важливою є їхня роль у навчанні студентів навичкам самостійності, впевненості у власних силах і соціальної інтеграції в новому середовищі. Волонтери, зі свого боку, виконують не менш значущу функцію, сприяючи створенню атмосфери інклюзивності та взаєморозуміння. Їхня діяльність допомагає зменшити бар'єри між людьми з інвалідністю та іншими учасниками спільноти, створюючи можливості для взаємодії, обміну досвідом та соціалізації. Це особливо важливо під час інклюзивних туристичних заходів, де студенти можуть відчувати певну невпевненість або ізольованість через обмежені можливості.

Участь менторів та волонтерів також сприяє вирішенню емоційних викликів, з якими стикаються студенти з інвалідністю. Психологічна підтримка, дружня взаємодія та спільні активності допомагають подолати стрес, відчуття самотності та адаптаційні труднощі. Приклад менторів може стати своєрідним орієнтиром для студентів, мотивуючи їх до саморозвитку та активної участі в соціальному житті. Крім того, залучення волонтерів і менторів позитивно впливає і на них самих, формуючи навички толерантності, емпатії та розуміння потреб людей з інвалідністю. Це сприяє розвитку інклюзивної культури в суспільстві загалом та підвищенню обізнаності про важливість рівноправності та доступності. Таким чином, інтеграція менторів і волонтерів у процес інклюзивного туризму є важливим елементом для створення сприятливого середовища, де студенти з інвалідністю можуть реалізовувати свій потенціал, отримуючи необхідну підтримку не лише на організаційному рівні, але й у соціальному та емоційному аспектах.

Отже, застосування комбінованих підходів у дослідженні інклюзивного туризму забезпечує всебічний аналіз проблеми та створення науково обґрунтованих рекомендацій для вдосконалення програм соціальної адаптації студентів з інвалідністю через туризм. З огляду на це, методологія дослідження повинна включати як опитування та анкетування студентів з інвалідністю, так і

аналіз результатів їхньої участі в програмах інклюзивного туризму в різних умовах. Це дозволить вивчити, як саме інклюзивний туризм сприяє формуванню соціальних зв'язків, особистісному розвитку і допомагає студентам з інвалідністю адаптуватися до нових соціальних і професійних середовищ. Для досягнення цілей дослідження було використано метод анкетування, що забезпечило збір необхідних емпіричних даних. Це дозволило проаналізувати результати участі студентів в програмах інклюзивного туризму та оцінити їхній вплив на соціальну адаптацію та особистісний розвиток.

2.2 Аналіз результатів досліджень

Інклюзивний туризм – це важливий напрям, спрямований на забезпечення доступності туристичних можливостей для всіх категорій населення, зокрема для студентів з інвалідністю. Окрім позитивного впливу на фізичне та психічне здоров'ю, такий туризм відіграє значну роль у соціальній адаптації, розвитку самостійності, комунікаційних навичок та інтеграції студентів з інвалідністю в суспільство. Для того, щоб дослідити потенціал інклюзивного туризму як інноваційного засобу соціальної адаптації, було проведено анкетування серед 58 студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки, що навчаються на різних факультетах та різних спеціальностях (Додаток В). Анкета мала на меті виявити рівень обізнаності студентів про інклюзивний туризм, їх ставлення до цієї концепції, а також з'ясувати, які аспекти соціальної адаптації є найбільш важливими та корисними для цієї категорії молоді.

Результати такого дослідження не тільки дозволяють оцінити ефективність інклюзивних заходів, але й допомагають виявити недоліки, які потрібно усунути, щоб зробити туризм дійсно доступним для всіх. Вивчення потреб студентів з інвалідністю в контексті інклюзивного туризму допомагає також краще зрозуміти соціальні, психологічні та фізичні бар'єри, з якими вони стикаються, і визначити напрямки для розвитку спеціалізованих туристичних послуг. Доцільним початковим завданням стало оцінити, наскільки студенти знайомі з поняттям інклюзивного туризму (рис.2.1).

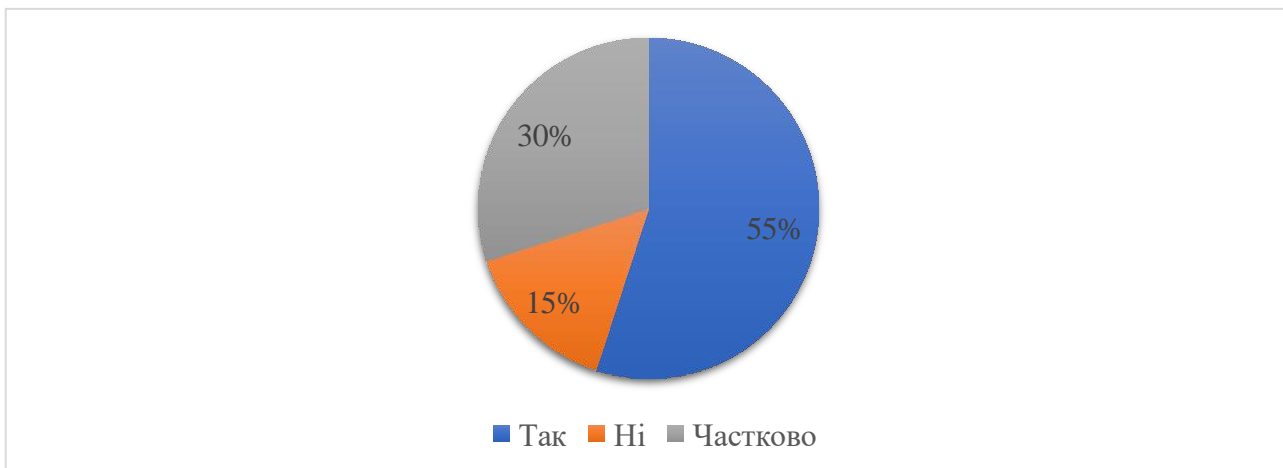

Рис. 2.1. Результати щодо визначення рівня обізнаності про інклюзивний туризм

На основі отриманих результатів бачимо, що близько 55 % студентів відповіли, що знайомі з поняттям «інклюзивний туризм», що свідчить про певний рівень обізнаності. Однак, 30 % зазначили, що мають лише часткове розуміння цього терміну, і 15 % зізналися, що не знайомі з ним взагалі. Це свідчить про наявність інтересу, але й про потребу в додатковій інформації та популяризації цієї концепції серед студентства. Після з'ясування рівня обізнаності студентів про інклюзивний туризм, логічним продовженням стало дослідження того, наскільки доступні туристичні послуги для людей з інвалідністю в їхній місцевості (рис. 2.2).

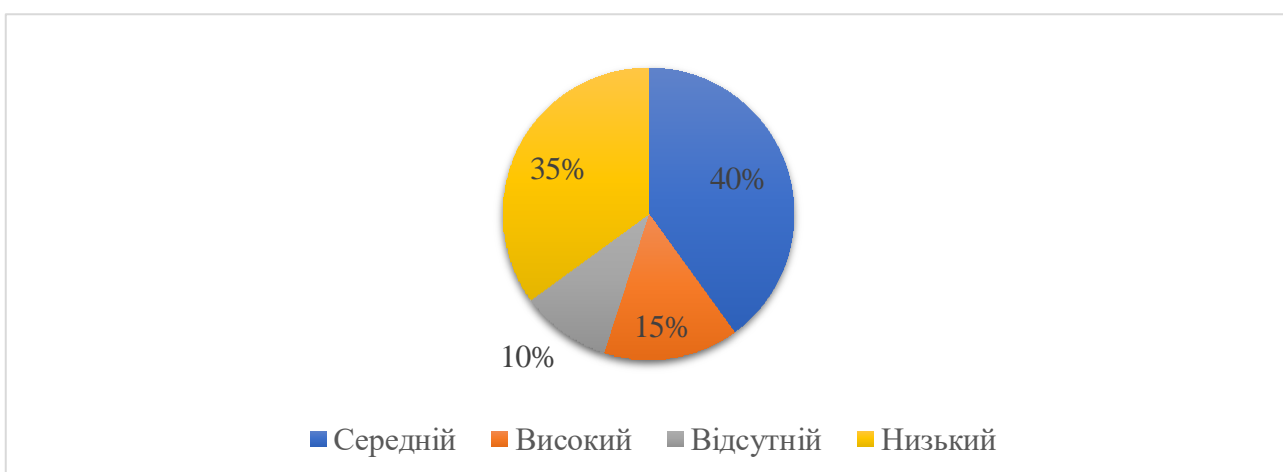

Рис. 2.2. Результати щодо визначення рівня доступності туристичних послуг

На питання про рівень доступності туристичних послуг у своєму регіоні, 40 % респондентів зазначили, що доступність середня, тоді як 35 % оцінили її як низьку, і 10 % вказали, що доступність практично відсутня. Лише 15 % визнали доступність високою. Така картина вказує на серйозні проблеми інфраструктури та обмежену кількість доступних об'єктів, що значно ускладнює людям з інвалідністю можливість користуватися туристичними послугами на рівні з іншими. З'ясувавши рівень доступності туристичних послуг, наступним ключовим питанням стає розуміння того, який вплив інклюзивний туризм має на соціальну адаптацію студентів з інвалідністю, що є основою для подальших змін у сфері доступного туризму (рис. 2.3).

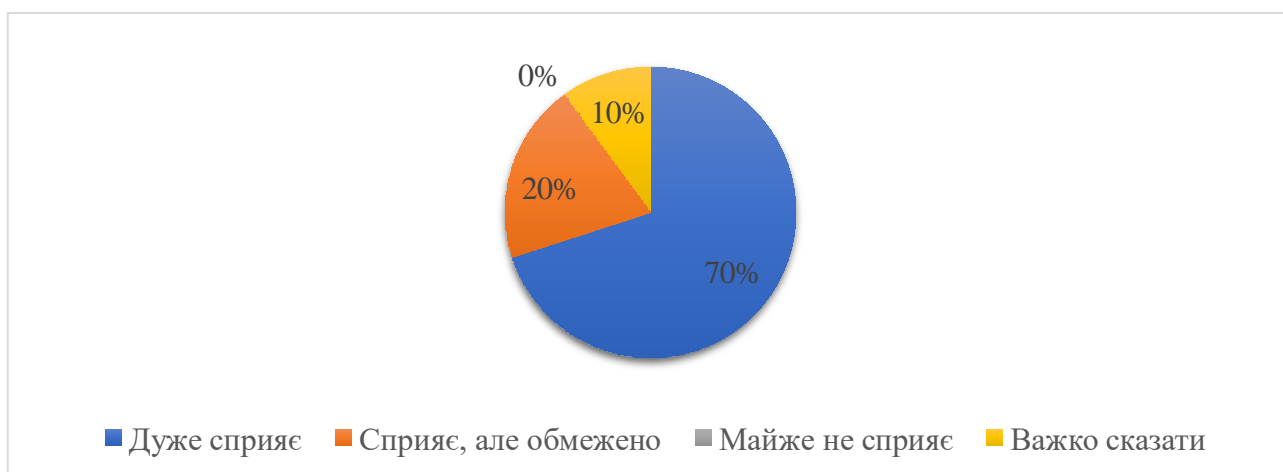

Рис. 2.3. Результати впливу інклюзивного туризму на соціальну адаптацію

З рис. 2.3. бачимо, що 70 % респондентів переконані, що інклюзивний туризм суттєво сприяє соціальній адаптації, 20 % вважають, що ефект частковий, і 10 % не змогли оцінити вплив. Це свідчить про високу потенційну роль інклюзивного туризму в сприянні соціальній адаптації, оскільки більшість студентів визнає його позитивний ефект. Розглянувши вплив інклюзивного туризму на соціальну адаптацію, наступним важливим аспектом є визначення, які саме види активностей в межах цього туризму є найбільш корисними для студентів з інвалідністю (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Корисні види активностей в рамках інклюзивного туризму

Студенти виділили кілька видів активностей, які вони вважають найбільш корисними для соціальної адаптації: 45 % респондентів виділяють культурно-пізнавальні екскурсії як найважливіші, 25 % віддають перевагу спортивним турам, 20 % – відпочинку на природі, а 10 % обрали інтерактивні заняття з однолітками. Це свідчить про широкий спектр інтересів серед студентів та їхнє бажання мати доступ до культурних і фізичних активностей. Такі види діяльності не лише сприяють розвитку навичок і знань, але й відіграють важливу роль у соціальній адаптації. Взаємодія з іншими студентами під час екскурсій і спортивних заходів допомагає формувати соціальні зв'язки, розвивати комунікативні навички та вміння працювати в команді. Крім того, активності на свіжому повітрі та інтерактивні заняття створюють додаткові можливості для обміну досвідом та культурною взаємодією. Це підкреслює важливість інклюзивних активностей для підтримки та зміцнення соціальних зв'язків серед студентів з інвалідністю, що сприяє їхній інтеграції у суспільство та академічне середовище. Тому розглянемо результати опитування щодо аспектів соціальної адаптації студентів (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Аспекти соціальної адаптації в рамках інклюзивного туризму

У процесі опитування студенти визначили ключові аспекти, які сприяють соціальній адаптації. Комунікаційні навички вважають важливими 50 % респондентів, адже вони сприяють розвитку соціальних зв'язків і взаємодії в суспільстві. Самостійність у повсякденному житті є важливою для впевненості та незалежності, що підкреслили 65 % учасників опитування. Фізичний розвиток має значення для загального благополуччя і був важливим для 30 % респондентів. Психологічна підтримка виявилась важливим аспектом для емоційного комфорту та адаптації, на що вказали 55 % опитуваних. Також 10 % учасників зазначили інші важливі аспекти, що свідчить про різноманітність потреб студентів. Ці результати вказують на те, що соціальна адаптація студентів з інвалідністю є комплексним процесом, що вимагає уваги до різних аспектів розвитку особистості. Аспекти соціальної адаптації студентів з інвалідністю тісно пов'язані з необхідністю адаптації туристичних об'єктів, оскільки доступність середовища є важливою для їхньої інтеграції у суспільство. Адаптуючи туристичні об'єкти, ми надаємо рівний доступ до культурних і соціальних заходів, що сприяє формуванню інклюзивного середовища (рис. 2.6).

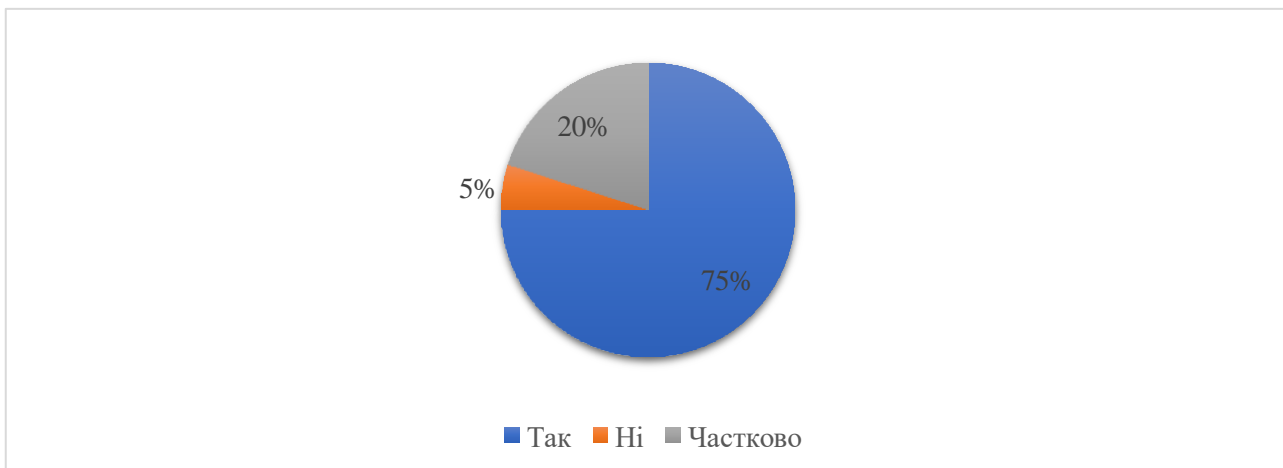

Рис. 2.6. Важливість адаптації туристичних об'єктів

З рис. 2.6. бачимо, що 75 % респондентів вважають, що інклюзивний туризм може допомогти студентам з інвалідністю відчути себе повноцінними членами суспільства. Це свідчить про усвідомлення важливості доступності туристичних послуг і можливостей для участі в соціальному житті. Лише 5 % опитаних вважають, що інклюзивний туризм не має значного впливу, а 20 % зазначили, що це може відбутися частково. Це підкреслює потребу в розвитку інклюзивних ініціатив, які забезпечать доступ до різних культурних та соціальних активностей. Адаптація туристичних об'єктів є критично важливою для соціальної інтеграції студентів з інвалідністю, проте існують певні перешкоди, які заважають цьому процесу (рис. 2.7).

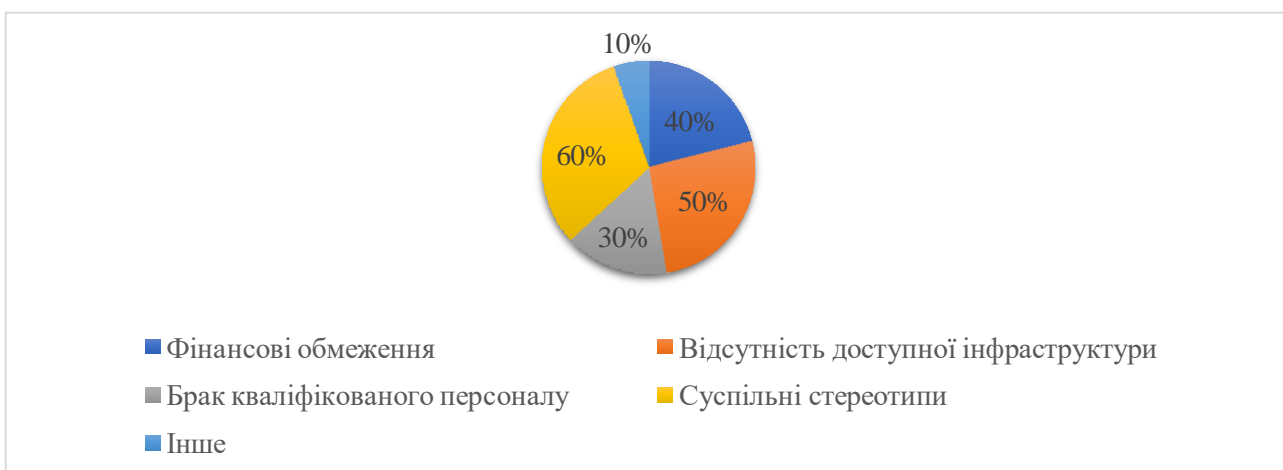

Рис. 2.7. Перешкоди для соціальної адаптації

На основі отриманих результатів бачимо, що найзначнішими з перешкод для активної участі в інклюзивному туризмі є суспільні стереотипи, які вказали 60 % респондентів, що свідчить про значний вплив упереджень і неправдивих уявлень, які існують щодо людей з інвалідністю. Іншою важливою проблемою є відсутність доступної інфраструктури, що заважає комфортному пересуванню – про це зазначили 50 % опитаних. Фінансові обмеження також відіграють важливу роль, впливаючи на можливість участі в активностях, про що свідчать 40% відповідей. Брак кваліфікованого персоналу, що може забезпечити необхідну підтримку, став проблемою для 30 % респондентів, що підкреслює потребу в підготовці фахівців, здатних працювати з людьми з ООП. Крім того, 10 % респондентів вказали на інші проблеми, які потребують уваги: недостатню обізнаність про інклюзивний туризм, нестачу інформації про доступні ресурси або особисті обставини. Ці перешкоди підкреслюють необхідність комплексного підходу до усунення бар'єрів і активної участі у практичних ініціативах інклюзивного туризму (рис. 2.8).

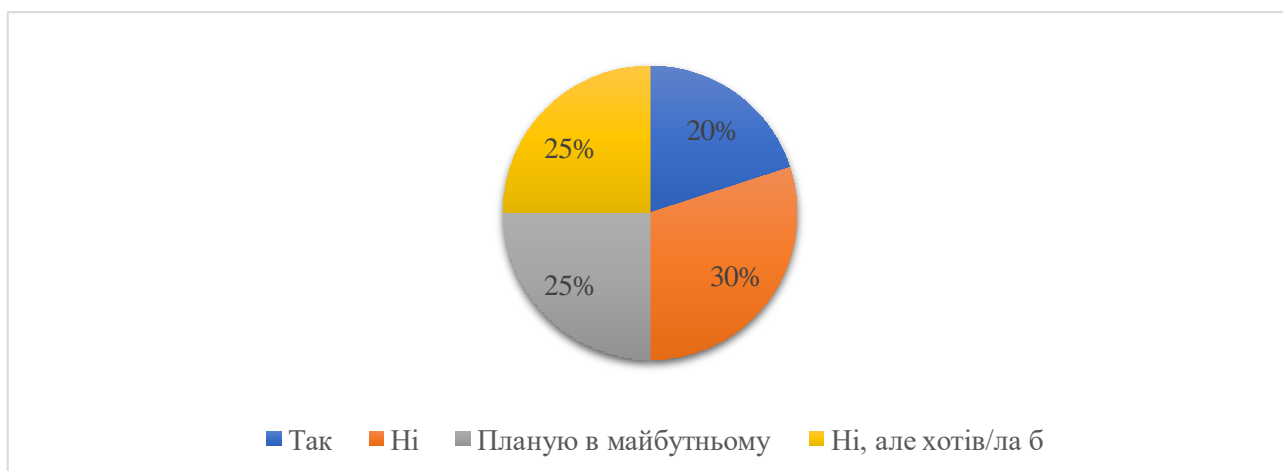

Рис. 2.8. Участь у практичних ініціативах інклюзивного туризму

Результати опитування показали, що лише 20 % респондентів активно беруть участь у таких заходах, тоді як 30% заявили, що наразі не беруть участі, що може бути зумовлено як обмеженими можливостями доступу, так і недостатньою інформацією про наявні програми. Однак 25 % опитаних планують долучитися до цих ініціатив у майбутньому, а інші 25 % висловили бажання взяти участь, хоча поки що не мали такої можливості, що підкреслює

важливість подальшої розробки і популяризації доступних інклюзивних програм. Ці результати показують, що, хоча інтерес до інклюзивного туризму є, необхідно створити більше умов для активної участі студентів з інвалідністю в таких заходах.

Аналіз анкетування студентів Волинського національного університету вказує на зростаючу усвідомленість молоді щодо важливості інклюзивного туризму як ефективного інструменту соціальної адаптації для осіб з інвалідністю. Більшість респондентів розуміє значення цього напрямку та підтримує ініціативи, які сприяють доступності інфраструктури й створенню адаптаційних програм. Рівень обізнаності про інклюзивний туризм серед студентів є відносно високим, однак для його подальшого розвитку необхідні інформаційні кампанії та навчальні ініціативи. Попри загальну підтримку інклюзивного туризму, студенти відзначають значні перешкоди, зокрема фінансові обмеження, недостатню інфраструктуру та суспільні стереотипи. Також підкреслено важливість розвитку комунікаційних навичок, психологічної підтримки й самостійності, які є основоположними аспектами соціальної адаптації. Респонденти переконані, що туристична сфера має бути адаптованою до потреб усіх, незалежно від обмежень, адже це не тільки полегшує соціальну інтеграцію, але й створює платформу для розвитку практичних життєвих навичок. Загалом студенти виявили готовність до створення середовища, де інклюзивний туризм є доступним і ефективним інструментом для соціальної адаптації, що сприяє подоланню бар'єрів та надає людям з інвалідністю можливість для гармонійного розвитку, інтеграції та самореалізації. На основі виявлених потреб та викликів формуються методичні рекомендації, які можуть допомогти вищим навчальним закладам у впровадженні інклюзивного туризму як важливого інструменту соціальної адаптації.

2.3 Методичні рекомендації щодо впровадження інклюзивного туризму в вищих навчальних закладах

Важливість впровадження інклюзивного туризму в сучасних вищих навчальних закладах зумовлена глобальними тенденціями забезпечення рівних можливостей у сфері освіти, працевлаштування та відпочинку. Інклюзивний туризм, як невід'ємна частина соціального інтеграційного процесу, сприяє доступності туристичних послуг для людей з ООП. З огляду на це, методичні рекомендації з впровадження інклюзивного туризму у вищих навчальних закладах мають на меті сприяти створенню умов, що дозволяють забезпечити доступність, безпеку і комфорт. Серед ключових аспектів розвитку інклюзивного туризму особливу увагу варто звернути на адаптацію туристичних програм, покращення інфраструктури, проведення освітніх заходів, інформаційні кампанії, активну співпрацю з партнерами та громадськими організаціями.

Насамперед, доцільно адаптувати туристичні програми таким чином, щоб вони максимально враховували специфічні потреби студентів з інвалідністю. Це вимагає комплексного підходу, що охоплює як фізичну доступність, так і індивідуальні особливості учасників. Створення безбар'єрних маршрутів є ключовим завданням, яке полягає у розробці туристичних об'єктів і середовищ із дотриманням принципів універсального дизайну. Зокрема, маршрути слід планувати з урахуванням можливостей пересування студентів на інвалідних візках, потреб осіб із порушеннями зору чи слуху. Важливо також передбачити індивідуальні підходи до кожного учасника, щоб створити умови, які враховують не лише фізичні обмеження, а й психологічні особливості студентів. Наприклад, для осіб із сенсорними обмеженнями корисним буде використання інноваційних технологій, таких як мобільні додатки з аудіоописом чи навігацією, а для студентів із невидимими інвалідностями – індивідуальні консультації та супровід під час туру. Такий підхід забезпечить комфорт і позитивний досвід участі, що є надзвичайно важливим для формування стійкої мотивації до соціальної активності.

Не менш значущим є інтегрування до туристичних програм елементів соціальної адаптації, що виходить за межі простого знайомства з культурними чи природними об'єктами. Включення командних завдань, інтерактивних активностей та спільних проєктів дозволяє учасникам взаємодіяти один з одним, розвиваючи комунікаційні навички, навички вирішення проблем і вміння працювати в групі. Такі заходи сприяють не лише соціалізації, а й підвищенню самооцінки та впевненості студентів у своїх можливостях. Додатково важливо враховувати психологічний аспект адаптації під час інклюзивного туризму. Створення доброзичливої та підтримуючої атмосфери допомагає студентам подолати страх соціальної ізоляції та сприяє їхньому емоційному комфорту.

Наявність кваліфікованих гідів, волонтерів та менторів, які проходять спеціальне навчання, є необхідним компонентом для ефективною реалізації програм інклюзивного туризму. Тому адаптація туристичних програм для студентів з інвалідністю потребує всебічного підходу, що поєднує фізичну доступність, індивідуальні рішення та соціальні активності. Це дозволить створити туристичний простір, який є не лише комфортним та інклюзивним, а й сприяє особистісному розвитку студентів, їх соціальній інтеграції та формуванню позитивного ставлення до подолання життєвих викликів.

Важливою є адаптація інфраструктури, яка повинна відповідати вимогам безбар'єрного доступу для всіх категорій студентів з інвалідністю. Це включає не лише модернізацію будівель, а й створення цілісної системи, яка забезпечить доступність на всіх етапах – від навчальних аудиторій до туристичних поїздок. У цьому контексті першочергово слід провести ґрунтовний аудит існуючих будівель та обладнання в університеті, щоб виявити ключові недоліки: відсутність пандусів, ліфтів, тактильних покажчиків, доступних санітарно-гігієнічних приміщень тощо. На основі результатів аудиту необхідно вжити конкретних заходів для їх усунення, що дозволить створити повноцінне безбар'єрне середовище в межах університетського простору.

Створення інклюзивного середовища має виходити за межі університетської інфраструктури. Зокрема, університетам необхідно активно

співпрацювати з місцевими органами влади, туристичними операторами та культурними закладами з метою адаптації туристичних об'єктів, готелів, ресторанів, музеїв та інших установ до потреб людей з інвалідністю. Це передбачає обладнання об'єктів пандусами, тактильними доріжками, спеціальними ліфтами, доступними інформаційними системами (аудіогідами, табличками зі шрифтом Брайля), а також забезпечення можливості зручного пересування для осіб із порушеннями опорно-рухового апарату або сенсорними обмеженнями. Такі заходи не лише розширяють доступність туризму для студентів з інвалідністю, але й підвищують загальну якість туристичної інфраструктури в регіоні.

Окрім цього, університетам доцільно забезпечити наявність необхідного обладнання для інклюзивного туризму. Це включає спеціально обладнані транспортні засоби з підйомниками та місцями для фіксації інвалідних візків, що забезпечують безпечне і комфортне пересування студентів під час поїздок. Крім транспорту, важливо мати допоміжні пристрої, такі як мобільні підйомники, слухові апарати, портативні аудіогіди, візки для пересування в умовах складної місцевості та інші технологічні засоби, що сприяють зручності та безпеці туристичних заходів. Отже, адаптація інфраструктури є комплексним завданням, яке вимагає системного підходу та координації зусиль різних зацікавлених сторін. Результатом таких ініціатив стане створення інклюзивного простору як у межах університету, так і поза його межами, що дозволить студентам з інвалідністю повноцінно реалізовувати свої права на участь у туристичній діяльності. Це, своєю чергою, сприятиме їх соціальній інтеграції, розвитку впевненості у власних силах та підвищенню якості життя загалом.

Складовою впровадження інклюзивного туризму є освітні заходи, які не тільки допомагають підготовці персоналу до взаємодії з особами з обмеженими можливостями, але й сприяють розвитку загальної культури інклюзивності серед студентів та викладачів. Важливо, щоб ці заходи не обмежувалися лише формальним навчанням, а включали глибоке розуміння специфіки потреб людей з інвалідністю, що дозволить створити середовище взаємоповаги та підтримки.

Зокрема, доцільно організувати тренінги для викладачів та супровідників, які допоможуть освоїти базові принципи комунікації, тактики супроводу та підтримки осіб з особливими потребами. Такі тренінги повинні охоплювати не лише основи фізичного супроводу, але й психологічні аспекти взаємодії з людьми, що мають різні типи інвалідності, зокрема сенсорні, когнітивні чи психічні. Викладачі повинні навчатись за допомогою практичних вправ та реальних ситуацій, щоб оволодіти навичками адаптації матеріалу та інтерпретації інформації відповідно до індивідуальних потреб студентів з інвалідністю.

Окрім тренінгів для персоналу, до навчальних програм можна включити спеціалізовані інформаційні модулі, присвячені інклюзивному туризму, що дозволить студентам краще розуміти принципи доступності, толерантності та важливість соціальної відповідальності в туризмі. Це створить можливості для майбутніх фахівців у галузі туризму отримати практичні знання, які сприятимуть інтеграції інклюзивних підходів у професійну діяльність. Такі навчальні модулі можуть включати як теоретичні знання, так і практичні вправи, що допоможуть студентам не лише ознайомитися з поняттям інклюзивності, але й отримати навички, які вони зможуть застосувати в майбутньому в рамках свого професійного середовища.

Основним елементом є надання психологічної підтримки студентам, особливо тим, хто бере участь у інклюзивних програмах туризму. Це включає розвиток психологічної стійкості, навичок ефективного спілкування та розуміння потреб інших людей, що є основоположними для успішної соціальної адаптації та інтеграції в суспільство. Заняття з психологічної підтримки можуть включати тренінги, семінари, групові обговорення, а також індивідуальні консультації з психологами, що сприятимуть розвитку особистісної стійкості, усвідомленості та емпатії. Відповідно до цього освітні заходи, що спрямовані на підготовку як персоналу, так і студентів до взаємодії з людьми з інвалідністю, мають важливе значення для реалізації принципів інклюзивного туризму. Вони створюють умови для більш ефективного соціального включення студентів з

обмеженими можливостями, розвиваючи у них впевненість у своїх силах і здатність долати бар'єри, як фізичні, так і соціальні.

Ключовим напрямом популяризації інклюзивного туризму є інформаційні кампанії, які спрямовані на підвищення рівня обізнаності серед студентів про інклюзивні ініціативи та можливості, доступні для осіб з інвалідністю. Системне інформування студентів допомагає змінити сприйняття інклюзивності та сприяє розвитку більш толерантного і відкритого ставлення до людей з обмеженими можливостями. Такі кампанії повинні враховувати не тільки інформативні, але й емоційні аспекти, підкреслюючи важливість доступності і рівності для всіх категорій громадян.

Інформаційні кампанії можуть бути реалізовані через різноманітні канали комунікації, такі як соціальні мережі, університетські портали, а також вуличну рекламу, публікації в навчальних закладах та інші форми медіа, що здатні охопити велику аудиторію. Це дозволить залучити широке коло студентів до участі в інклюзивних програмах, підвищуючи їх обізнаність і активність у питаннях інклюзії та доступності. Окрім того, варто активно використовувати навчальні платформи для розповсюдження матеріалів, що висвітлюють переваги інклюзивного туризму, такі як відео, інформаційні статті, інтерв'ю з учасниками програм, що розповідають про свої позитивні досвіди.

Залучення студентів-волонтерів до популяризації інклюзивного туризму є ще одним важливим інструментом у створенні інклюзивної культури. Волонтерські програми дозволяють не тільки інформувати інших, але й активно долучати студентів до процесу організації і реалізації інклюзивних туристичних заходів. Такі програми сприяють формуванню толерантного ставлення серед студентів до людей з інвалідністю, а також розвитку партнерських відносин між студентами з обмеженими можливостями і їхніми одногрупниками. Це сприяє не лише підвищенню рівня соціальної адаптації, але й створенню середовища підтримки, взаємодії та співпраці.

Волонтерська діяльність має також значний вплив на формування у студентів відповідальності, емпатії та здатності до взаємодії з різними

соціальними групами. Спільна робота в рамках волонтерських програм дає можливість студентам відчутти значущість внеску у розвиток суспільства та побудову рівних умов для всіх. Взаємодія між студентами з інвалідністю та їхніми одногрупниками може значно покращити соціальну інтеграцію і сприяти розвитку позитивних міжособистісних зв'язків, що в подальшому допоможе створити більш інклюзивне середовище як в університеті, так і поза його межами. Тому інформаційні кампанії та волонтерські програми є ключовими елементами популяризації інклюзивного туризму серед студентів. Вони не тільки підвищують рівень обізнаності та інтересу до інклюзивних можливостей, але й сприяють зміцненню соціальних зв'язків між студентами, формуючи суспільство, в якому кожен має рівні можливості для розвитку і самореалізації.

Партнерство з туристичними агентствами й готелями є важливою складовою для розвитку інклюзивного туризму. Співпраця з такими установами дозволить забезпечити доступ студентів з інвалідністю до адаптованих місць проживання, що відповідають вимогам безбар'єрного доступу, а також до спеціально обладнаного транспорту. Таке партнерство допоможе знизити вартість подібних послуг, що зробить участь у програмах інклюзивного туризму доступною для більшої кількості студентів. Залучення туристичних агентств до організації подібних заходів також дасть змогу ефективно координувати маршрути, які враховують індивідуальні потреби осіб з обмеженими можливостями, що покращить якість обслуговування та підвищить загальний комфорт студентів.

Крім того, доцільно здійснювати спільні дослідницькі проекти з громадськими організаціями, науковими установами та спеціалістами у сфері інклюзії. Такі проекти можуть включати поглиблене вивчення потреб студентів з інвалідністю в контексті туризму, а також аналіз проблем, з якими вони стикаються при організації подорожей та участі в туристичних заходах. Спільні дослідження дозволять виявити існуючі бар'єри в доступності, а також розробити рекомендації щодо вдосконалення інклюзивного туризму на всіх рівнях – від організації поїздок до підвищення соціальної адаптації студентів через участь у

туристичних програмах. Такий міжсекторний підхід дозволить не лише теоретично, а й практично вирішити низку проблем, які виникають на шляху до розвитку інклюзивного туризму. Спільні ініціативи університетів, громадських організацій, туристичних агентств та дослідницьких установ дозволять створити ефективні стратегії і програми для соціальної адаптації студентів з інвалідністю, сприяючи їх інтеграції в суспільство та реалізації їхнього потенціалу.

Отже, запропоновані методичні рекомендації для впровадження інклюзивного туризму у вищих навчальних закладах мають на меті створення доступного та безбар'єрного середовища, яке не лише сприяє соціальній адаптації студентів з інвалідністю, а й дає їм можливість повноцінно брати участь у навчальному та соціокультурному житті. Це передбачає розробку спеціалізованих туристичних програм, які враховують індивідуальні потреби студентів і забезпечують їх доступ до різноманітних культурних та освітніх ресурсів.

Важливим етапом є вдосконалення інфраструктури, що повинна включати безбар'єрні маршрути, адаптовані приміщення та відповідні транспортні засоби, що дозволяють студентам з інвалідністю орієнтуватися в університетському середовищі та поза його межами. Водночас, підвищення обізнаності серед студентів, викладачів та співробітників навчальних закладів є ключовим чинником успішного впровадження інклюзивних ініціатив, оскільки воно сприяє зміні ставлення до людей з інвалідністю та їх інтеграції в усі сфери життя університету.

Освітня підготовка персоналу, включаючи тренінги та курси, є необхідним кроком для забезпечення правильного супроводу студентів з інвалідністю та ефективної взаємодії з ними, що, в свою чергу, покращує якість їхнього перебування в університеті. Системний підхід до цих заходів дозволить не тільки усунути фізичні бар'єри, але й створити середовище, де кожен студент, незалежно від своїх особливостей, матиме рівні можливості для розвитку, самореалізації та інтеграції в суспільство. Інклюзивний туризм стає важливим інструментом для формування комунікативних, організаційних та життєвих

навичок студентів, допомагаючи їм не лише адаптуватися до нових умов, але й активно брати участь у соціальних процесах, що відбуваються в університеті та за його межами. Впровадження цих рекомендацій сприятиме створенню інклюзивного суспільства, в якому кожна людина буде почуватися важливою і рівноправною, що є основою для розвитку демократичних та гуманістичних цінностей в освітньому та соціальному середовищі.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання кваліфікаційної роботи магістра були зроблені наступні висновки:

1. Важливою складовою соціальної адаптації осіб з інвалідністю є інклюзивний туризм. Він відкриває нові можливості для інтеграції студентів з інвалідністю в суспільне життя, допомагаючи їм подолати соціальну ізоляцію, розвивати фізичні та соціальні навички, а також знайти впевненість у своїх силах. Інклюзивний туризм – це інноваційний підхід, який не тільки забезпечує доступ до нових вражень і знань, але й створює умови для соціальної адаптації через активну взаємодію зі світом та іншими людьми. Такий вид туризму дозволяє студентам з інвалідністю брати участь у суспільно значущих заходах, налагоджувати соціальні контакти, розширювати коло спілкування та зміцнювати свої соціальні ролі. Крім того, він сприяє розвитку інклюзивної культури в суспільстві, де кожна людина, незалежно від її можливостей, має право на повноцінний відпочинок, саморозвиток і участь у спільноті. Таким чином, інклюзивний туризм стає не лише ефективним інструментом соціальної адаптації студентів з інвалідністю, але й важливим кроком у побудові інклюзивного та толерантного суспільства, де всі мають рівні можливості для самореалізації. Функції інклюзивного туризму включають: соціальне відновлення, психологічні зміни та звичного способу життя, що сприяє активному відпочинку та зниженню рівня стресу, особистісна орієнтованість, задоволення спеціальних потреб людей з інвалідністю, підтримання здоров'я та життєдіяльності в активній формі.

2. Люди з обмеженими можливостями потребують особливої уваги та підтримки. Їхній спосіб життя може відрізнитися від умов звичайної людини, однак вони залишаються рівними учасниками суспільства. Термін «особи з особливими освітніми потребами» (ООП) є відносно новим і виник у контексті впровадження інклюзивної освіти. Він охоплює дітей, які потребують додаткової підтримки через фізичні, психічні, інтелектуальні або сенсорні порушення, а також тих, хто стикається з труднощами в навчанні через соціальні чи культурні

обставини. Важливо, щоб суспільство створювало умови для повноцінного розвитку та інтеграції таких людей, забезпечуючи їм можливість реалізувати свій потенціал на рівні з іншими. Інклюзія не тільки відкриває нові можливості для людей з ООП, але й збагачує суспільство, сприяючи формуванню більш толерантної та підтримуючої спільноти. Соціальна адаптація людей з ООП відіграє важливу роль у їхній інтеграції в суспільство. Це процес активного пристосування, в якому вони не лише засвоюють соціальні ролі та норми, але й розвивають навички, необхідні для повноцінної участі в соціальних, навчальних і професійних сферах. Забезпечення умов для такої адаптації дозволяє людям з ООП не тільки реалізувати свій потенціал, але й сприяє формуванню більш інклюзивного, толерантного та відкритого суспільства. Соціальна адаптація, як і інклюзія, збагачує не лише цих людей, а й усю спільноту, сприяючи її розвитку та прогресу.

3. Інклюзивний туризм є важливим напрямом, який сприяє соціальній адаптації осіб з інвалідністю, забезпечуючи їм рівні можливості для участі в суспільному житті. Оскільки цей підхід ще не отримав широкого впровадження, важливо було дослідити його можливості через анкетування та визначити основні перешкоди для його розвитку. Аналіз анкетування виявив значний потенціал інклюзивного туризму як інноваційного засобу соціальної адаптації для студентів з інвалідністю. Результати показали, що студенти високо оцінюють можливості інклюзивного туризму для розвитку соціальних навичок, інтеграції та самореалізації. Водночас основними перешкодами залишаються фінансові труднощі, недостатня доступність інфраструктури та стереотипи в суспільстві. Окрім цього, підкреслюється потреба у вдосконаленні комунікаційних навичок і психологічній підтримці, що сприятиме ефективній адаптації. В цілому, студенти виявляють готовність до підтримки ініціатив з інклюзивного туризму як платформи для розвитку практичних навичок і соціальної інтеграції осіб з інвалідністю.

4. Впровадження інклюзивного туризму у вищих навчальних закладах є необхідним для створення умов, що забезпечують доступність та комфорт для

студентів з обмеженими можливостями, сприяючи їхній соціальній адаптації та інтеграції. Розвиток цього напрямку сприяє залученню до суспільного життя через доступність туристичних послуг та адаптацію інфраструктури і програм. Одним із ключових аспектів є адаптація туристичних маршрутів з урахуванням фізичних та сенсорних обмежень студентів, а також створення безбар'єрного середовища в університетах і на туристичних об'єктах. Важливо також інтегрувати елементи соціальної адаптації в туристичні програми, що допоможуть розвивати комунікаційні навички та формувати підтримку серед студентів. Адаптація інфраструктури вимагає проведення аудиту існуючих умов та створення доступного середовища як в університетах, так і в туристичних закладах, що сприятиме комфортному перебуванню людей з інвалідністю. Одночасно необхідно забезпечити наявність спеціального обладнання, зокрема доступного транспорту та допоміжних пристроїв. Окрему увагу варто приділити освітнім заходам для викладачів і студентів, які сприятимуть розвитку толерантності та підвищенню обізнаності про інклюзивний туризм. Інформаційні кампанії та волонтерські програми допоможуть сформувати підтримуюче середовище для осіб з обмеженими можливостями та створити умови для їхньої соціальної інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безугла Л.С. Інклюзивний туризм як форма реабілітації. *Розвиток туристичної галузі та індустрії гостинності: проблеми, перспективи, конкурентоздатність*: збірник тез доп. II Міжнародної наук.-практ. конф., м. Дніпро, 18 листоп. 2022 р. Дніпро, 2022. С. 27-29.
2. Бугіль С. Я. Розвиток інклюзивного туризму в Україні як засобу соціальної реабілітації людей з обмеженими можливостями. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-321-7-4> (дата звернення: 08.10.2024).
3. Березяк К. М. Психологічні особливості адаптації студентів до навчання в умовах війни. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 10. С. 401-411.
4. Войтовська А. І. Особливості інклюзивного туризму. *Народна освіта*. 2017. Вип. 3. С. 22-26.
5. Влащенко Н. М. Проблеми та перспективи розвитку інфраструктури для потреб інклюзивного туризму. *Бізнес Інформ*. 2018. № 9. С. 122-126.
6. Врочинська Л. І. Інноваційні підходи до соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. *Теорія і методика виховання*. 2023. № 57. С. 190-193.
7. Гордієнко Т. В., Демченко Н. М. Теоретичні основи корекційної роботи з учнями з ООП: монографія. Катівіце, 2021. С. 150-168.
8. Зозуляк-Случик Р. В. Основи соціалізації особистості: навч. посібник для студентів закладів вищої освіти (освітньо-професійна програма «Соціальна робота»). 2-е вид., переробл. та допов. Івано-Франківськ: НАІР, 2022. 206 с.
9. Кравченко О. О. Інклюзивний туризм: підручник. Умань: ЦП Компринт. 2022. 280 с.
10. Кравченко О. О. Інклюзивний туризм в умовах закладу освіти: принципи, функції та види. *Ввічливість. Humanitas*. 2022. № 1. С. 42-49.
11. Моца А. А., Корінець Р. Я., Горюнова К. А. Перспективи розвитку туризму для людей з інвалідністю після закінчення російсько-української війни. *Академічні візії*. 2024. № 33. С. 1-8.

12. Омельченко М. С., Семченко Т. І. Проблеми соціальної адаптації в умовах інклюзивної групи закладу дошкільної освіти. *Наукові інновації та передові технології*. Київ, 2023. № 4. С. 480-491.

13. Полтавець О. С. Інклюзивний туризм в Україні та світі. Тенденції розвитку маркетингу в цифровому середовищі. *Сучасний менеджмент: тенденції, проблеми та перспективи розвитку*. 2024. № 11. С. 122-125.

14. Полухтович Т. Г., Лук'янчук А.О., Чубай О. О. Інклюзія партнерства: правова підтримка родин, що виховують дітей з ООП. *Innovations and prospects in modern science. Proceedings of XII International scientific and practical conference*. Stockholm, Sweden: SSPG Publish. November 20-22, 2023. P. 470-474.

15. Потапюк Л. М., Лук'янчук А.О. Особливості розвитку інклюзивного туризму в Україні. *Соціально-психологічна допомога і соціальна робота: виклики сучасності*: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 18-19 квітня 2024р. Луцьк, 2024. С. 364-368.

16. Потапюк Л. М., Лук'янчук А.О. Розвиток креативного потенціалу дітей з особливими освітніми потребами. *Імідж сучасного педагога*: електрон. наук. фах. журн. 2024. № 2 (215). С. 144-149.

17. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навч. підручник. Київ: ТОВ Агентство Україна, 2019. 300 с.

18. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 18.06.2014 р. № 1519-VII. Дата оновлення: 19.12.2017. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t087500?ed=2017_12_19 (дата звернення: 12.10.2024).

19. Сидоренко І. В. Становлення особистості учня з позицій психологічної парадигми та особистісно-професійної компетентності педагога. *Психологія: від теорії до практики*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Суми, 26 трав. 2020 р. Суми, 2020. С. 176 - 180.

20. Татьянчикова І.В. Соціалізація дітей з порушеннями психофізичного розвитку. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2014. № 2. С. 242-250.

21. Тищенко С. В., Чернишова Т. М. Туризм як засіб психологічної та соціальної підтримки груп ризику та людей з особливими потребами. *Економіка та управління національним господарством*. 2021. № 51 С. 73-81.

22. Трофименко Л. І. Особливості розвитку особистості дошкільників з мовленнєвими порушеннями. *Теоретичне і методичне забезпечення навчання та виховання осіб із особливими освітніми потребами*. 2018. № 8. С. 224-229.

23. Хрущ Ю. М., Іванова В. М., Медведський Р. С. Туризм для інвалідів: сучасні підходи до визначення поняття. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 6. С. 206-211.

24. Черниш О. О. Соціалізація особистості як наукова проблема. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2021. № 1. С. 5-15.

25. Чупіна К. О. Інклюзивний туризм, як складова реабілітації студентської молоді з інвалідністю. *Наука. Освіта. Молодь*: матеріали XIII Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців, м. Умань. 22 квіт. 2020. Умань, 2020. С. 269-271.

26. Шевченко В. М. Соціальна адаптація дітей з особливими потребами в інклюзивному середовищі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. 2023. № 2. С. 77-88.

27. Якуба А. М. Психологічні особливості комунікативної сфери дітей з вадами зору. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2016. № 23. С. 425-427.

28. Bielousova N. Characteristics of the main directions of inclusive rehabilitation and social tourism in Ukraine. *Ekonomichna ta satsialna Geografiya*. 2019. № 81. P.18-28.

29. Gorbashenko T. Theoretical approaches to the problems of persons with health disabilities. *Psychological sciences. National Pedagogical University named after M. Dragomanov*. 2019. № 8. P. 27-38.

30. Kravchenko O. Inclusive tourism as a case of sociopsychological rehabilitation of students with disabilities. *European Humanities Studies: State and Society*, № 17 (I), 2019. P. 1-13.

31. Manla Declaration on world tourism.

URL: <https://www.univeur.org/cuebc/downloads/PDF> (дата звернення: 21.09.24).

32. Reznichenko I. National-patriotic education of children and youth as a means of inclusive tourism. *Modern directions of scientific research development*. Proceedings of XVI International Scientific and Practical Conference Chicago, USA. September 7-9, 2022. P. 369.

33. What is “Accessible Tourism”? European Network for Accessible Tourism.

URL: <https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.faq.744> (дата звернення: 22.09.24).

ДОДАТКИ

Категорія дітей згідно класифікації ЮНЕСКО

Категорії дітей з ООП

Класифікаційні ознаки	Категорії дітей з ООП
Особливості психофізичного розвитку	<p>Діти, які мають затримку розвитку:</p> <ul style="list-style-type: none"> • інтелектуальні порушення; • затримка психічного розвитку. <p>Діти, які мають дефіцит розвитку однієї з функцій:</p> <ul style="list-style-type: none"> • порушення зору (сліпі, зі зниженим зором); • порушення слуху (глухі, зі зниженим слухом); • порушення опорно-рухового апарату; • тяжкі порушення мовлення; • синдром дефіциту уваги та гіперактивність (СДУГ). <p>Діти, які мають дефіцит розвитку декількох функцій/різні варіанти сполучень дефіциту функцій та одного з варіантів недостатнього розвитку:</p> <ul style="list-style-type: none"> • складні порушення розвитку. <p>Діти, які мають захворювання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • такі, що потребують постійного медичного нагляду або періодичного здійснення індивідуальних медичних процедур із забезпечення життєдіяльності та/або контролю за станом здоров'я, у тому числі із встановленим електрокардіостимулятором або іншим електронним імплантатом чи пристроями; • такі, що можуть бути перешкодою для проходження зовнішнього незалежного оцінювання
Особливості опанування освітньої діяльності	<p>Діти, які мають порушення освітньої діяльності:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дислексія, дискалькулія. <p>Обдаровані діти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • здобувають спеціалізовану освіту та/або можуть прискорено опанувати зміст навчальних предметів одного чи декількох класів, освітніх рівнів
Особливості встановлення контактів із соціальним середовищем	<p>Діти, які мають первазивне (наскрізне) порушення розвитку:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розлади аутистичного спектра (РАС)
Особливості розвитку внаслідок впливу соціального середовища	<p>Діти, які:</p> <ul style="list-style-type: none"> • потребують підтримки у навчанні, що пов'язана з проживанням на тимчасово окупованій території або у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, або у населених пунктах, розташованих на лінії зіткнення; • мають статус внутрішньо переміщених, діти-біженці та діти, які потребують додаткового і тимчасового захисту; • здобувають/ли освіту в закладах загальної середньої освіти мовами корінних народів і національних меншин; • з соціально незахищених верств населення

Періоди, коли формується основне сприйняття дитини

Ставлення батьків до дитини з порушеннями в розвитку (за В. Сомерс)

Ставлення	Реакція на ООП	Схема поведінки
Прийняття дитини з ООП	Сім'я приймає дитину з ООП, об'єктивно її сприймає, адекватно оцінює та виявляє справжню відданість дитині	Батьки не відчувають почуття провини чи неприязні до дитини з ООП. Головним їх девізом є: «Необхідно досягти якомога більшого там, де це можливо». У більшості випадків віра у власні сили та можливості дитини з ООП дає батькам внутрішню силу і підтримку
Реакція заперечення	Заперечується наявність ООП у дитини, що впливає на емоційний стан батьків	Плани щодо освіти і професії дитини з ООП свідчать про те, що ніякі обмеження не приймаються і не визнаються. Дитину виховують в дусі честолюбства, батьки наполягають на високій успішності її діяльності
Реакція надмірного захисту, протекції, опіки	Батьків переполює почуття жалю і співчуття, вони захищають дитину від усіх небезпек	Матір проявляє надмірну любов, батьки намагаються все зробити для дитини і за неї, тому вона може довго, а іноді все життя перебувати на інфантильному рівні. У дитини з ООП формуються пасивність, несамостійність, психологічна і соціальна незрілість
Приховане неприйняття дитини з ООП	ООП вважається ганьбою	Негативне ставлення і відроза до дитини з ООП ховаються за надмірно дбайливим, уважним вихованням. Батьки педантично намагаються бути хорошими матір'ю та батьком
Відкрите неприйняття дитини	Дитина відкрито приймається з огидою, і батьки повністю усвідомлюють свої ворожі почуття до неї	Для обґрунтування ворожих почуттів і подолання почуття провини за них батьки використовують психологічний захист. Суспільство, у тому числі вчителі, стають винними у всіх бідах. Батьки чужою виною обґрунтовують свою ворожість і відчувають від цього полегшення

Анкета «Інклюзивний туризм як інноваційний підхід соціальної адаптації студентів з інвалідністю»

1. Чи знайомі ви з поняттям «інклюзивний туризм»?

- Так
- Ні
- Частково

2. Як би ви оцінили рівень доступності туристичних послуг для людей з інвалідністю у вашій місцевості?

- Високий
- Середній
- Низький
- Відсутній

3. На вашу думку, наскільки інклюзивний туризм може сприяти соціальній адаптації студентів з інвалідністю?

- Дуже сприяє
- Сприяє, але обмежено
- Майже не сприяє
- Важко сказати

4. Які види активностей в рамках інклюзивного туризму, на вашу думку, є найбільш корисними для соціальної адаптації студентів з інвалідністю? (Виберіть декілька)

- Культурно-пізнавальні екскурсії
- Спортивні тури
- Відпочинок на природі
- Інтерактивні заняття з однолітками

5. Які аспекти соціальної адаптації ви вважаєте найважливішими для студентів з інвалідністю? (Виберіть декілька)

- Комунікаційні навички
- Самостійність у повсякденному житті

- Фізичний розвиток
- Психологічна підтримка
- Інше (вказіть)

6. Чи вважаєте ви, що інклюзивний туризм може допомогти студентам з інвалідністю відчувати себе повноцінними членами суспільства?

- Так
- Ні
- Частково

7. Які перешкоди, на вашу думку, найчастіше заважають соціальній адаптації студентів з інвалідністю через інклюзивний туризм?

- Фінансові обмеження
- Відсутність доступної інфраструктури
- Брак кваліфікованого персоналу
- Суспільні стереотипи
- Інше (вказіть)

8. Чи берете ви участь у практичних ініціативах або заходах інклюзивного туризму, спрямованих на підтримку студентів з інвалідністю?

- Так
- Ні
- Планую в майбутньому
- Ні, але хотів/ла б